

Anne Britt Djuve og Anders Brede Fyhn

Levekår for barn og unge i indre by, Oslo

Anne Britt Djuve og Anders Brede Fyhn

Levekår for barn og unge i indre by, Oslo

© Forskningsstiftelsen Fafo 1999
ISSN 0804-5135

Innhold

Forord	5
1 Innledning	6
1.1 Tema	6
1.2 Problemstillinger, datagrunnlag og avgrensing	7
2 Barn og unges nærmiljø	9
2.1 Det fysiske nærmiljøet	9
2.2 Det sosiale nærmiljøet	17
2.3 Fritidstilbud til barn og unge	20
2.4 Innbyggernes vurdering av naboer og de sosiale forhold i nærmiljøet	23
2.5 Flyttheadferd	25
2.6 Sammenfatning: Barn og unges nærmiljø	27
3 Foreldreressurser	29
3.1 Økonomi	29
3.2 Familietype	31
3.3 Utdanning	35
3.4 Barnehagebruk	38
3.5 Barnevernet	39
3.6 Sammenfatning: Foreldreressurser i indre Oslo	40
4 Ungdomstid i øst og vest	41
4.1 Familieressurser	41
4.2 Utdanning og fritid	42
4.3 Problemadferd	45
4.4 Oppsummering: Ungdoms levekår	47
5 Levekår for barn og unge i Oslo og resten av landet	48
5.1 Oslo og resten av landet	48
6 Hva så?	50
Litteratur	51

Forord

Dette notatet er skrevet på oppdrag fra Oslo kommune. Notatet er et ledd i oppfølgingen av kommunedelplanen for indre by. Prosjektet har hatt en økonomisk ramme i overkant av ett månedsverk. Som følge av knappe ressurser både av tid og økonomiske midler er det ikke innhentet nye data i forbindelse med prosjektet. Arbeidet har derfor i hovedsak bestått av innsamling, bearbeiding og kommentering av allerede foreliggende data.

Kapittel 2 er skrevet av Anders Brede Fyhn, resten av notatet er skrevet av Anne Britt Djuve.

Vi vil takke Paul Håvard Kvangraven og Niels Henning Gundersen i Oslo kommune for velvillig og rask bistand med å skaffe til veie data til bruk i notatet.

Oslo, 1.9.98

Anne Britt Djuve (prosjektleder)
Anders Brede Fyhn

1 Innledning

1.1 Tema

Levekårsundersøkelser er i hovedsak rettet mot den voksne befolkningen. Dette betyr selvsagt ikke at barns levekår ikke er interessante. Snarere er det et resultat av at barns levekår i stor grad er påvirket av foreldrenes, og at det er betydelig mer krevende å levekårsintervjue mindreårige. Fra tidligere levekårsstudier i Oslo (Hagen m.fl. 1994, Djuve og Hagen 1995, Djuve, Bjørnskau og Hagen 1996) vet vi at den voksne befolkningens levekår varierer mye mellom bydelene. Vi har også klare indikasjoner på at disse levekårsforskjellene har betydelige konsekvenser for barns oppvekstvilkår. I dette notatet vil vi sammenstille tilgjengelige data om oppvekstvilkårene til barn i ulike deler av Oslo. Hovedtema er levekår for barn og unge i indre by, men dataene vil gi lite mening hvis de ikke relateres til barn og unges oppvekstvilkår i resten av byen. De store levekårsforskjellene mellom øst og vest tatt i betraktning, mener vi også at det er nødvendig å skille mellom indre øst og indre vest i analysene. Vi vil derfor behandle forskjeller både mellom sentrum og periferi, og mellom øst og vest. Vi har i de fleste analysene delt bydelene inn i fire grupper, og skiller dermed mellom indre øst, indre vest, ytre øst og ytre vest.

De fire bydelsgruppene

Indre vest	Indre øst
Bygdøy-Frogner	Sagene-Torshov
Uranienborg-Majorstua	Grünerløkka-Sofienberg
St.Hanshaugen-Ullevål	Gamle Oslo
Ytre vest	Ytre Øst:
Ekeberg-Bekkelaget	Bøler
Nordstrand	Manglerud
Bjerke	Østensjø
Grefsen-Kjelsås	Helsfyr-Sinsen
Sogn	Hellerud
Vinderen	Furuset
Røa	Stovner
Ullern	Romsås
	Grorud

1.2 Problemstillinger, datagrunnlag og avgrensning

Selv om vi har hevdet at barns oppvekstvilkår i stor grad speiler de voksnes levekår, er det ikke slik at det nødvendigvis er de samme dimensjonene i tilværelsen som er viktige for voksne og barn. Det er rimelig å anta at dimensjoner som for eksempel trygghet og omsorg er enda viktigere for barn enn for voksne. Innenfor barnepsykologi oppsummeres ofte de sentrale oppvekstressorsene som trygghet, kjærlighet og utfordringer.

I hvilken grad barn opplever trygghet og kjærlighet kan vanskelig måles direkte gjennom levekårsstudier. Derimot kan vi studere egenskaper ved barnas foreldreressurser og øvrige nærmiljø som vi med stor sannsynlighet kan anta påvirker oppvekstmiljøet. Med foreldreressurser tenker vi på forhold som utdanning og økonomi, men også på utøvelsen av omsorgsoppgaver. I nærmiljø inngår fysisk miljø, kamerater, skole, fritidstilbud, og voldsutsatthet. Vår hovedproblemstilling blir derfor å undersøke de *geografiske variasjonene i foreldreressurser og nærmiljø i Oslo*. Dette gjør at framstillingen vil avvike fra det som er vanlig i levekårsundersøkelser av den voksne befolkningen, der bolig, utdanning, arbeid, inntekt, helse og sosialt nettverk er sentrale tema. I denne sammenhengen inngår foreldrenes utdanning, arbeid og inntekt som foreldreressurser. Bolig betraktes som en del av nærmiljøet, og sosialt nettverk utgjøres av foreldreressurser og nærmiljøet til sammen. Av forskjellige årsaker vil vi ikke ta opp helse her. For det første er det betenkelig å studere geografiske forskjeller i barns helse uten å kunne kontrollere for foreldrenes flytteaktivitet. For det andre er en betydelig del av barns helseproblemer medfødt, og med unntak av visse medfødte helseproblemer som har en overhyppighet i enkelte etniske grupper, er det grunn til å anta at det ikke er store geografiske forskjeller i disse – før flytting. Tidligere studier viser også at det i Oslos befolkning ikke er noen klar sammenheng mellom de geografiske forskjellene i barns helse og øvrige levekår (Djuve, Bjørnskau og Hagen 1996). For det tredje er sammenhengen mellom sosioøkonomiske kjennetegn og helseproblemer kompleks. I den grad helseproblemer kan tilbakeføres til øvrige levekår er kunnskap om disse sammenhengene av stor betydning for å vurdere hvilke levekårsproblemer som er mest foruroligende. Selv om helseproblemer åpenbart har stor betydning for folks levekår, er det kanskje vel så viktig at levekårsstudiene konsentrerer seg om å kartlegge omfanget av helseskadelige levekår, som selve helseproblemene. For det fjerde er gode data om barns helse på bydelsnivå vanskelig tilgjengelig.

Barn og unges levekår kan ikke uten videre behandles under ett. Ungdom vil etter hvert bli opptatt av andre forhold enn de var som barn. I løpet av uavhengighetsprosessen reduseres også båndene mellom foreldreressurser og oppvekstvilkår, og ungdommenes egne ressurser blir viktigere. Vi har derfor funnet det naturlig å skille ut ungdoms levekår som et eget tema og behandle det separat.

Rapporten bygger på eksisterende datamateriale. Dette legger selvfølgelig begrensninger på hvilke temaer som kan belyses. De viktigste datakildene er registerdata fra Oslo kommune (1998-data), Fafos levekårsundersøkelse i Oslo (1992/93-data) samt publiserte resultater fra NOVAs ungdomsundersøkelse i Oslo (1996-data). Det sistnevnte datamaterialet er foreløpig ikke stilt til disposisjon for forskere utenfor NOVA, og vi har derfor ikke hatt anledning til å utføre egne analyser på det.

I de neste kapitlene presenteres de tre temaene nærmiljø, foreldreressurser, og et eget kapittel om ungdoms levekår. Avslutningsvis vil vi oppsummere funnene på de ulike levekårsområdene og kommentere funnene i lys av barn og unges levekår i resten av landet .

2 Barn og unges nærmiljø

Nærmiljøet vil blant annet kunne påvirke barns oppvekst som kilde til helseproblemer, gjennom alt fra ulike former for forurensing til utsatthet for ulykker og vold. Vi skal først beskrive geografiske forskjeller når det gjelder barn og unges *fysiske miljø* i Oslo. Videre tar vi for oss levekårsindikatorer for barn og unges *sosiale nærmiljø*, det vil si omgivelser utenfor hjemmet, og flytteadferd blant småbarnsforeldre.

Boligen barna vokser opp i utgjør en sentral del av deres fysiske nærmiljø. Størrelsen og kvaliteten på boligen setter rammer for barns utfoldelsesmuligheter. Det er mange måter å måle kvaliteten på boligen, men vi vil her konsentrere oss om variasjoner knyttet til opplevelse av støy fra naboer, trafikk og nærliggende utearealer. Størrelsen måles gjennom antall personer i husholdningen per rom i boligen. Barn og unges muligheter til trygg lek og utfoldelse er sentralt i oppveksten og vi vil derfor analysere forskjeller mellom deler av Oslo når det gjelder tilgang og nærhet til lekeplasser eller andre utearealer som kan benyttes av barn og unge. Befolknings tettheten vil også benyttes som indikator på denne type fysisk utemiljø. En annen viktig side ved nærmiljøet er kvaliteten på luften og utsatthet for ulike typer forurensing. Vi vil bare ta for oss utemiljøet i bydelene. Vi vet at inneklime i skoler og barnehager, bygninger der barn oppholder seg store deler av oppveksten, ofte er svært dårlig, men vi har ikke data som kan benyttes for å sammenligne geografiske forskjeller.

For å kartlegge det sosiale nærmiljøet gjør vi analyser av barnehagedekning, andel fremmedspråklige elever i grunnskolen, skolehelsetjenester, skolefritidsordninger og fritidstilbud til barn og unge i Oslo. Vi analyserer også variasjonen mellom bydelsgruppene når det gjelder innbyggernes vurderinger av sine naboer og de sosiale forhold i nærmiljøet.

Antatt og faktisk dårlig oppvekstmiljø vil være en sentral faktor bak foreldres flytteaktivitet. Videre kan den generelle flyttestrømmen i bydelene benyttes som mål på hvor stabilt barnas nærmiljø er. Vi avslutter derfor med en analyse av forskjeller mellom flytteadferd i Oslos bydelsgrupper.

2.1 Det fysiske nærmiljøet

Boligforhold

Botetthet, målt i antall personer per rom, er en viktig indikator på boligsituasjonen i de ulike bydelsgruppene. Vi tar videre for oss utsatthet for støy i boligen. For begge disse indikatorene benytter vi levekårsundersøkelsen fra Oslo 1992 som datagrunnlag.

Det er svært store forskjeller i trangboddhet mellom nordmenn og utvalget av ikke-vestlige minoriteter. Personer med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn i Oslo bor, ikke overraskende, langt trangere enn nordmenn – med gjennomsnittlig 1,3 personer per rom i

motsetning til 0,7 blant de norske. Men som vi ser er det mer variasjon blant innvandrerne enn blant nordmenn. Som eksempel kan det nevnes at levekårsundersøkelsen viser at pakistanere bor trangere enn tamiler, som igjen bor trangere enn chilenerne. De mest trangbodde husholdningene er antagelig familier med mange barn og muligens flere generasjoner i boligen.

Tabell 2.1 Gjennomsnittlig antall personer per rom i husstanden i Oslo 1992 og standardavvik for utvalgene *

	Personer per rom	Standardavvik	N
Norske	0,70	0,42	2793
Innvandrere**	1,30	0,65	312
Alle	0,76	0,49	3105

* Gjennomsnittet er laget på grunnlag av antall personer i boligen og antall rom i boligen utenom kjøkken, bad, entre og rom under 6 m² som husholdningen disponerer til eget bruk.

** I undersøkelsen ble det i tillegg til hovedutvalget trukket et tilleggsutvalg for å sikre en viss representasjon av tre etniske minoriteter i Oslo: pakistanere, chilenerne og tamiler.

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Tabell 2.2. Gjennomsnittlig antall personer per rom i norske husstander i de fire bydelsgrupper i Oslo 1992, etter familiefase*

	Indre vest	Indre øst	Ytre vest	Ytre øst
Enslig 16-44 år	0,78	0,71	0,66	0,64
Enslig over 45 år	0,46	0,57	0,43	0,43
Par uten barn	0,70	0,87	0,57	0,65
Enslig forsørger	0,75	0,81	0,62	0,84
Par med barn 0-6 år	0,85	1,16	0,98	1,01
Par med barn over 7 år	0,82	0,70	0,71	0,83
Annet	-	-	0,65	0,85
Alle	0,67	0,77	0,66	0,70
N				
Enslig 16-44 år	121	127	185	238
Enslig over 45 år	116	108	138	172
Par uten barn	136	123	237	306
Enslig forsørger	19	15	34	67
Par med barn 0-6 år	25	49	157	159
Par med barn over 7 år	19	11	112	114
Annet	-	-	9	12
Totalt	436	434	872	1068

* Se note tabell 2.1

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Vi ser av tabell 2.2 at nordmenn generelt bor trangere i Oslo indre øst enn i resten av byen. Forskjellene er imidlertid ikke store mellom bydelsgruppene i øst og vest, og praktisk talt ingen mellom indre og ytre vest. Vel å merke er dette målt i antall personer per rom. Vi har ikke data for antall kvadratmeter per person.

Generelt er det lite som tyder på at støyplager i boligen er et stort levekårsproblem i Oslo, men man kan forvente at det finnes store lokale variasjoner. Forskjeller i boligkvalitet og avstand til trafikkerte gater, skjenkesteder og toglinjer kan skape store variasjoner innen forholdsvis små geografiske områder. Vi ser av tabellene at innvandrere i Oslo er gjennomsnittlig mer utsatt for støy enn nordmenn, og at de generelle skillelinjene i støyplager opplevd av nordmenn går mellom indre og ytre by. Det at innvandrerne i Oslo er mer plaget enn nordmenn er antagelig i hovedsak et resultat av at en stor andel bor i indre Oslo øst. Boligenes lokalisering internt i bydelene i forhold til støykilder påvirker også prisnivået, og dermed kan dette også være et resultat av inntektsforskjeller mellom nordmenn og innvandrere.

Barnefamilier i indre by er mer plaget av støy i boligen enn i ytre by, og indre øst er igjen verre enn indre vest. Hvis vi ser på forskjellene mellom barnefamilier og det totale gjennomsnittet for bydelsgruppene er det interessant at barnefamilier er mindre plaget av støy enn det totale gjennomsnittet i Oslo indre by. Disse forskjellene *kan* tyde på at foreldre

Tabell 2.3 Gjennomsnittlig utsatthet for ulike typer støy i boligen blant nordmenn og innvandrere i Oslo 1992. Gjennomsnittlig skåre på indeks fra 0 til 4 hvor 0 indikerer ingen støyplager og 4 utsatthet for 4 typer støy*

	Utsatthet for støy i bolig	Standardavvik	N
Norske	0,46	0,69	2811
Innvandrere	0,57	0,86	322
Alle	0,47	0,71	3133

* Støy fra naboleilighet, trappeoppgang, vannrør eller lignende; Støy fra gate/vei; Støy fra tog; Støy fra industri/anleggsvirksomhet.

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Tabell 2.4 Utsatthet for ulike typer støy i boligen blant norske barnefamilier og alle nordmenn i undersøkelsen etter bosted i Oslo 1992. Gjennomsnittlig skåre på indeks fra 0–4 hvor 0 indikerer ingen støyplager og 4 utsatthet for 4 typer støy*

	Utsatthet for støy i bolig		N	
	Barnefamilier	Alle	Barnefamilier	Alle
Indre vest	0,52	0,60	44	436
Indre øst	0,57	0,63	60	434
Ytre vest	0,40	0,39	269	872
Ytre øst	0,38	0,40	274	1068
Total	0,42	0,46	647	2811

* Se note tabell 2.3

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992

som ønsker – eller økonomisk sett må – bo i indre by forsøker å anskaffe boliger som skjerm barna for støykilder. En annen forklaring kan være at foreldre som velger å bo sentralt i Oslo har en annen formening om hva som kan oppfattes som «utsatthet for støy» enn hva den gjennomsnittlige innbygger i bydelen har. *Valg* av urban livsstil med barn forutsetter en viss toleranse for noen av de plager som storbylivet bringer med seg, herunder støy. Her kan dermed både alder og generasjon være mulige forklaringsfaktorer.

Forurensing

Fra støyplager i boligen skal vi nå gå over til å beskrive miljøet *utenfor* boligen. I tabell 2.5 og 2.6 benytter vi offisiell statistikk for å gi et bilde av luftforurensingen og veitrafikkstøyen i Oslo. I tabell 2.7 og 2.8 benytter vi data om opplevd forurensing ved boligen fra levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Vi ser av tabell 2.15 at luftkvaliteten i Oslo, målt i gjennomsnittlig konsentrasjon av svoveldioksid, svevestøv og nitrogen-dioksid, har bedret seg betraktelig de siste 20 årene. Man kan dermed trygt si at luftkvaliteten har blitt bedret. Når det gjelder svevestøv er den gjennomsnittlige konsentrasjonen såpass høy, både i ytre øst (Bryn) og særlig i indre Oslo vest (Briskeby), at dette må kunne sies å representere en miljøforringelse for beboerne i Oslo. Indre by er mest utsatt. Nå er imidlertid resultater fra bare tre målestasjoner for dårlig grunnlag til å kunne si noe om variasjoner mellom byområdene og om dette innebærer viktige forskjeller i oppvekstmiljøet til barn og unge. For å kunne gjøre dette kreves en systematisk måling fra langt flere målestasjoner.

Tabell 2.5 Konsentrasjon av svoveldioksid (SO₂), svevestøv og nitrogen-dioksid (NO₂) i Oslo. Gjennomsnittlige vinterverdier for årene 1975–76, 1980–81, 1985–86, 1990–91, og perioden 1995–96 – 1997–98*

År	Svoveldioksid**			Svevestøv***			NO ₂ ****
	Sentrum	Bryn	Briskeby	Sentrum	Bryn	Briskeby	Sentrum
1975–76	78	49	31	49	44	40	
1980–81	66	28	61	46	39	48	
1985–86	31	13	30	39	28	38	
1990–91	16	7	17	36	34	41	59
1995–96	7	5	8	27	32	37	43
1996–97	8			23			42
1997–98	6			23			34

* Målestasjonene er plassert slik: For sentrum i Nordahl Bruns gate, fra 1996–97 på Hammersborg, for Bryn på Bryn skole, og for Briskeby på Briskeby brannstasjon.

** Mikrogram svoveldioksid per m³ luft. Anbefalt grenseverdi (SFT) for halvårsmiddel er 40.

*** Mikrogram svevestøv, vesentlig sot, per m³ luft. Anbefalt grenseverdi (SFT) for halvårsmiddel er 40.

**** Mikrogram nitrogen-dioksider per m³ luft. Anbefalt grenseverdi (SFT) for halvårsmiddel er 50.

Kilde: Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 1.10

Vi ser store forskjeller i problemer med veitrafikkstøy mellom indre og ytre by. Beboerne i Oslo vest er noe mer plaget enn i øst, men det er helt klart indre vest og øst som er verst. Det er ingen tvil om at dette er et forurensingsproblem som kan ha innvirkning på barn og unges velferd. Det kan imidlertid tenkes at barnefamilier bosetter seg strategisk i forhold til veitrafikkstøy og andre problemer som kan være skadelig for barna. Vi vil derfor se på hvor utsatt innbyggerne i Oslo oppga at de var for forurensing i 1992. Først tar vi for oss

Tabell 2.6 Andel av befolkningen i som er berørt av veitrafikkstøy i Oslo etter bosted 1994/1998. * Prosent

	Utendørs veitrafikkstøy over 55 dbA **		Sterkt plaget av veitrafikkstøy***	
		N		N
Indre vest	55,2	68654	15,0	68690
Indre øst	49,6	71674	12,5	71684
Ytre vest	21,9	149149	5,7	149161
Ytre øst	21,1	184038	5,0	184110
Indre by	52,3	140328	13,7	140374
Ytre by	21,5	333187	5,4	333271
Oslo vest	32,4	217803	8,7	217851
Oslo øst	29,1	255712	7,1	255794
Alle (Sentrum og Marka unntatt)	30,6	473515	7,8	473645

* Tallene for befolkningens utsatthet for veitrafikkstøy er basert på befolkningsgrunnlaget i 1994. Dette innebærer at absolutte tall for og andeler av befolkningen som er plaget av veitrafikkstøy er 1994-tall, men på grunnlag av et trafikkmønster (støyforhold) registrert på ulike tidspunkt; de siste registreringene er fra 1998. Andelene er beregnet inkludert uten fast bopel.

** Miljøverndepartementets grense for døgnkvalivalent veitrafikkstøy utenfor boligfasade ved arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

*** Beregnet på bakgrunn av innendørs støyberegninger og kunnskap om publikums reaksjoner på veitrafikkstøy.

Kilde: Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 1.11

Tabell 2.7 Utsatthet for ulike typer forurensing ved boligen blant nordmenn og innvandrere i Oslo 1992. Gjennomsnittlig skåre på indeks fra 0-3 hvor 0 indikerer ingen forurensingsplager og 3 utsatthet for 3 typer forurensing*

	Forurensing ved bolig	Standardavvik	N
Norske	0,40	0,68	2811
Innvandrere	0,30	0,58	322
Alle	0,39	0,67	3133

* Støv, lukt, eksos fra veitrafikk; Røyk, støv eller nedfall fra industri eller andre kilder; Lukt fra industri eller andre kilder.

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Tabell 2.8 Utsatthet for ulike typer forurensing ved boligen blant norske barnefamilier og alle nordmenn i undersøkelsen i ulike bydelsgrupper i Oslo 1992. Gjennomsnittlig skåre på indeks fra 0–3 hvor 0 indikerer ingen forureningsplager og 3 utsatthet for 3 typer forurensing*

	Forurensing ved bolig		N	
	Barnefamilier	Alle	Barnefamilier	Alle
Indre vest	0,61	0,53	44	436
Indre øst	0,90	0,67	60	434
Ytre vest	0,37	0,29	269	872
Ytre øst	0,39	0,32	274	1068
Total	0,44	0,40	647	2811

* Se tabell 2.7

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

forskjellene mellom det norske utvalget og innvandrertutvalget, deretter studerer vi de geografiske variasjonene i det norske utvalget for å se om barnefamiliene føler seg mer utsatt.

Tabell 2.7 viser at det norske utvalget var noe mer plaget av forurensing enn innvandrertutvalget. I forhold til at innvandrerne generelt bor i områder med flere målte miljøproblemer er dette et overraskende funn, og vi antar at forskjellen skyldes ulik oppfatning av denne type problematikk i innvandrerbefolkningen og den norske. På grunn av at innvandrertutvalget er så lite, kan vi dessverre ikke kontrollere fordelingen etter bydelsgruppe, slik vi gjør med det norske utvalget i tabell 2.8. Denne tabellen viser at barnefamilier generelt føler seg mer utsatt for forurensing ved boligen enn gjennomsnittet i alle de fire bydelsgruppene. Vi ser videre at indre by generelt er verre enn ytre by, og at det ikke er store forskjeller mellom ytre øst og ytre vest. Indre øst har størst avvik mellom barnefamiliene og befolkningen som helhet (0,23 avvik på skåren mot 0,07–0,08 for de andre bydelsgruppene). I indre øst er også innbyggerne klart mest plaget av forurensing og avviket fra gjennomsnittet er størst for barnefamilier. Det kan ha flere grunner. En økonomisk basert tolkning kan være at i motsetning til indre vest, som har nesten like dårlig skåre, har ikke småbarnsforeldrene i indre øst muligheter til å flytte til en mer skjermet bolig når de får barn. En slik tolkning forutsetter at dette er noe en del småbarnsforeldre i indre vest har mulighet til og faktisk gjør. En annen mulig forklaring er at bevisstheten om forurensing og miljøproblemer er ulikt fordelt mellom befolkningsgrupper. En stor andel eldre med liten bevissthet om forurensing sammen med en stor andel unge med og uten barn som er svært engasjert i slike spørsmål kan gi slike utslag.

Fysisk utemiljø

Lek og utfoldelsesmuligheter for barn og unge er ikke bare avhengig av størrelse og kvaliteten på den boligen de bor i, men også boligens umiddelbare omgivelsene og andre områder hvor de kan være aktive uten fare. Vi vil derfor ta for oss noen indikatorer på det fysiske utemiljøet i Oslos bydelsgrupper. I første omgang benytter vi befolkningstetthet og andel friarealer som mål. Deretter undersøker vi, med basis i levekårsundersøkelsen for Oslo 1992, om det er forskjeller i barnefamiliers gangavstand til disse friarealene, og til slutt hvordan innbyggerne i Oslo vurderer mulighetene for trygg lek i nærheten av boligen.

Befolkningstettheten er som kjent størst i de indre bydeler, og indre øst er aller tettest befolket. Oslo øst er noe tettere befolket enn Oslo vest, men med tanke på de ulike former for boliger som dominerer er ikke forskjellene store. Når det gjelder andel friarealer kommer indre vest klart dårligst ut, og indre øst, med sine mange parker, kommer best ut. At elleve prosent av det totale arealet i indre by er friarealer må anses som et svært positivt velferdsgode for innbyggerne, også for barn og unge. Vi ser videre at Oslo øst generelt er bedre utstyrt med friarealer. En stor andel av befolkningen i Oslo bor i nærheten av Marka som her er holdt utenfor beregningsgrunlaget for friarealer. Vi skal nå se om dette gir utslag i nærhet til friarealer, ikke minst for barnefamilie.

Tatt i betraktning at innvandrerne i hovedsak bor i Oslo øst, som har best tilbud av friarealer, er tabell 2.10 noe overraskende. En forklaring kan være at innvandrere i stor grad bor i de delene av de østlige bydelene der avstanden til friarealer er lengst, og/eller at tallene gjenspeiler ulik kunnskap om og bruk av friarealene.

Når vi sammenligner variasjonen mellom bydelsgruppene for den norske befolkningen og de norske barnefamilie i oppgitt gangavstand til nærmeste friareal ser vi at Oslo øst kommer best ut og vest dårligst ut. Dette gjenspeiler delvis den faktiske arealfordelingen

Tabell 2.9 Befolkningstetthet og fordelingen av friarealer i Oslos bydeler* 1998, etter bydelsgruppe

	Personer per dekar	Prosentandel friarealer av totalarealet	Dekar totalt	Antall innbyggere 1. januar 1998
Indre vest	5,0	6,9	14242	70639
Indre øst	8,8	17,7	8872	78298
Ytre vest	2,6	13,6	60735	156223
Ytre øst	2,9	16,7	66503	190888
Alle bydeler	3,3	14,6	150352	496048
Indre by	6,4	11,0		
Ytre by	2,7	15,2		
Oslo vest	3,0	12,3		
Oslo øst	3,6	16,8		

* Marka, Sentrum og personer uten fast bopel er holdt utenfor.

Kilde: Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 1.7, 1.8 og 2.8.

Tabell 2.10 Gjennomsnittlig avstand fra boligen, i antall minutter det tar å gå, til nærmeste friarealer for nordmenn og innvandrere i Oslo 1992.*

	Gangtid i minutter til nærmeste friarealer	Standardavvik	N
Norske	6,20	7,49	2654
Innvandrere	8,24	6,57	289
Alle	6,40	7,42	2943

* Spørsmålet lød: «Hvor mange minutter bruker du på å gå fra boligen til nærmeste friarealer? Med friarealer tenker vi på park, grøntområde eller marka.»

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

som vi så i tabell 2.9. Vi ser også at det er variasjoner mellom barnefamiliene og gjennomsnittet for hele befolkningen

I levekårsundersøkelsen fra 1992 mente syv av ti spurte at det fantes trygge lekearealer for barn i umiddelbar nærhet av boligen. Det var ingen store forskjeller etter etnisk bakgrunn. For å studere variasjoner mellom bydelsgruppene benytter vi igjen det norske utvalget i 1992-undersøkelsen.

Tabell 2.11 Gjennomsnittlig avstand fra boligen, i antall minutter det tar å gå, til nærmeste friarealer for norske barnefamilier og alle nordmenn i undersøkelsen i ulike bydelsgrupper; Oslo 1992*

	Gangtid i minutter til nærmeste friarealer		N	
	Barnefamilier	Alle	Barnefamilier	Alle
Indre vest	6,37	6,62	61	429
Indre øst	4,31	5,65	75	422
Ytre vest	6,44	7,01	281	805
Ytre øst	4,84	5,60	325	999
Total	5,52	6,20	741	2654

* Se tabell 2.10

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Tabell 2.12 Andel av nordmenn og innvandrere i Oslo som mener at det finnes trygge lekearealer for barn mellom 3 og 7 år i umiddelbar nærhet av boligen.* Prosent

	Det finnes trygge lekearealer for barn i nærmiljøet	N
Norske	74,4	2811
Innvandrere	68,3	322
Alle	73,8	3133

* Spørsmålet lød: «Er det trygge lekearealer for barn mellom 3 og 7 år i umiddelbar nærhet av boligen? Med trygge lekearealer tenker vi her på et sted der du synes barn i denne alderen kan leke uten tilsyn fra voksne.»

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Tabell 2.13 Andel av norske barnefamilier i Oslo samt alle i det norske utvalget som mener at det finnes trygge lekearealer for barn mellom 3 og 7 år i umiddelbar nærhet av boligen, etter bydelsgruppe.* Prosent

	Det finnes trygge lekearealer for barn i nærmiljøet		N	
	Barnefamilier	Alle	Barnefamilier	Alle
Indre vest	52,8	53,5	44	436
Indre øst	68,7	59,2	60	434
Ytre vest	84,8	81,7	269	872
Ytre øst	85,1	83,1	274	1068
Total	81,3	74,4	647	2811

* Se tabell 2.12.

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Vi ser av tabell 2.13 at indre vest også kommer dårligst ut på dette spørsmålet, og de ytre bydeler klart best. For indre vest er det igjen så og si ingen forskjell mellom barnefamiliene og det totale gjennomsnittet i oppfatning. For de ytre bydeler, men i særlig grad indre øst, er det noe større forskjeller mellom barnefamiliene og det totale gjennomsnittet. Dette kan igjen henge sammen med valg av bosted innen bydelene – barnefamilier bosetter seg strategisk i forhold til mulige trygge lekearealer, men det er også mulig at barnefamilier har et bedre grunnlag for å vurdere tryggheten til sine barn på de aktuelle lekearealene.

Både når det gjelder nærhet til friarealer og trygge lekearealer ser vi altså at det er variasjoner mellom bydelsgruppene i hva barnefamiliene svarer og hva det norske utvalget som helhet svarer. Om dette er på grunn av kunnskap og bruksgrad, eller om det peker i retning av at barnefamilier bosetter seg strategisk i forhold til denne type områder, er vanskelig å fastslå. Det er imidlertid betegnende at det er minst forskjell mellom gjennomsnittene for alle og for barnefamiliene i indre vest, som trygt kan sies har det dårligste tilbudet for befolkningen i så måte, og størst forskjell i indre øst som har det beste tilbudet. Bakgrunnen kan være sosio-økonomiske variasjoner mellom disse områdene som skaper ulike fortolkninger av byliv med barn. Vi kan i hvert fall slå fast at i forhold til det fysiske oppvekstmiljøet til barn og unge i Oslo kommer indre by dårligere ut enn ytre by, og indre vest kommer dårligere ut enn indre øst.

2.2 Det sosiale nærmiljøet

Barnehager

Den totale barnehagekapasiteten i Oslo har steget jevnt fra en dekningsprosent på 36 i 1976 til 60 prosent i 1996. I 1997 var den steget til 75 prosent. Noe av denne økningen skyldes at dekningsprosenten er beregnet på grunnlag av antall barn 0–6 år til og med 1996. Fra og med 1997 er det barn i aldersgruppen 1–5 år som er beregningsgrunnlaget.

Vi ser av tabell 2.14 (neste side) at et skille mellom øst og vest gjør seg sterkere gjeldende enn forskjellene mellom indre og ytre by. Det er indre øst som peker seg ut med den klart dårligste dekningsgraden, men som vi ser er det de private barnehageplassene som medfører at de vestlige bydeler kommer bedre ut. Funnet er ikke overraskende. Det er størst tilbud av offentlige plasser i de deler av byen hvor betalingsevnen er lavest, og private plasser der småbarnsforeldrene har bedre privatøkonomi. Den lave dekningen i indre øst må også ses i sammenheng med en lavere etterspørsel etter slike plasser blant innvandrerbefolkningen i disse bydelene. I hvilken grad innføring av kontantstøtten vil endre dette bildet i årene som kommer er det vanskelig å spå om. I forhold til barn og unges levekår i Oslo vil imidlertid spørsmålet om variasjoner mellom de ulike bydelsgruppene i foreldregruppens valg av tilsynsform være viktig i årene framover.

Skole

Det er store variasjoner mellom bydelsgruppene når det gjelder andelen fremmedspråklige elever i grunnskolen. At innvandrerbefolkningen fra ikkevestlige land i Oslo hovedsakelig bor øst i byen er et velkjent fenomen. En rekke sosiale og politiske årsaker kan trekkes fram

Tabell 2.14 Barnehagedekning i Oslo 31.12 1998 beregnet etter plasser til disposisjon og antall barn 1–5 år i bydelene. Dekning gjennom plasser med kommunalt opptak og den totale barnehagedekningen (inkludert plasser med privat opptak og familiebarnehager). Prosent og antall plasser

	Dekningsgrad			Antall barn 1-5 år
	Kommunale plasser	Private plasser	Totalt	
Indre vest	30,2	48,5	78,7	2938
Indre øst	45,8	19,0	64,7	4699
Ytre vest	26,6	51,0	77,5	10576
Ytre øst	51,7	18,4	70,0	13576
Indre by	39,8	30,4	70,1	7637
Ytre by	40,7	32,6	73,3	24152
Oslo vest	27,4	50,4	77,8	13514
Oslo øst	50,2	18,5	68,7	18275
Alle bydeler	40,5	32,1	72,6	31789
Totalt tilbud*	41,0	34,2	75,2	
Antall disponible plasser				
Indre vest	887	1426	2313	
Indre øst	2150	892	3042	
Ytre vest	2810	5389	8199	
Ytre øst	7015	2494	9509	
Andre kom./uoppgitt	166	681	847	

* Plasser til disposisjon for egen befolkning + plasser disponert av andre kommuner og uoppgitt.

Kilde: Årsstatistikk for bydelene, Oslo statistikken, notat 1/99, tabell 2.9-A s. 55

Tabell 2.15 Andel fremmedspråklige elever i grunnskolen skoleåret 1997/98 etter bydel.* Prosent

	Fremmedspråklige elever i grunnskolen	N
Indre vest	24,8	3177
Indre øst	59,9	4513
Ytre vest	11,8	15418
Ytre øst	32,6	21131
Indre by	45,4	7690
Ytre by	22,2	36549
Oslo Vest	16,4	18595
Oslo Øst	44,6	25644
Alle bydeler**	27,6	44239
Hele Oslo***	27,5	44000

* Beregningsgrunnlaget er elevtall for skoleåret 1997/98 (septemberoppgjøret). Elevtallet inkluderer ikke elever i private skoler og spesialskoler/-klasser.

** Bortsett fra marka

*** Inkludert Marka

Kilde: Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 8.12

for å forklare dette bomønsteret. Spørsmålet er i hvilken grad dette kan, eller bør, benyttes som en levekårsindikator for barn og unge. Å vokse opp i et multikulturelt miljø kan neppe anses som et problem i seg selv, snarere tvert i mot. Hvis det imidlertid har negative effekter på læringsmiljø og det pedagogiske tilbudet er det imidlertid muligheter for en utvikling som skaper økte sosiale og økonomiske skiller. Å vokse opp i et multietnisk miljø som generelt er preget av dårlige levekår og at det finnes økonomiske og sosiale skiller som følger etniske grenser, er muligens mer uheldig for barn og unges levekår enn de tradisjonelle sosiale og økonomiske skiller. De eventuelle problemene dette mønsteret skaper for barn og unges velferd i og utenfor skolen, må derfor tolkes i forhold til det generelle ressursnivået til foreldregenerasjonen og de ressurser bydelene og skolene har til å møte en så sammensatt elevgruppe.

Helsetjenester

Tilbudet av helsetjenester er et vanlig mål på velferd når man sammenligner ulike land eller områder. Vi skal nå se om det finnes variasjoner mellom bydelsgruppene i Oslo i tilbudet av offentlige helsetjenester til barn og unge, i form av helsestasjoner og skolehelsetjenester i grunnskolen.

Vi ser av tabell 2.16 at det er bedre dekning av helsepersonell ved skoler og helsestasjoner i indre enn i ytre by, både i forhold til helsestasjoner og skolehelsetjenesten. Indre vest har best tilbud, indre øst nest best, og ytre vest har et noe svakere tilbud enn ytre øst. Hva som ligger bak dette mønsteret er vanskelig å si, men vi antar at dette er et utslag av ett eller flere av følgende fire forhold: For det første kan det være størrelsen på enhetene. Det vil for eksempel si at en helsestasjon med dobbelt så mange ansatte kan betjene *mer* enn dobbelt så mange innbyggere per ansatt, på grunn av ulike stordriftsfordeler. En annen

Tabell 2.16 Gjennomsnittlig antall barn og unge per årsverk utført av helsepersonell ved skoler og helsestasjoner 31. desember 1997, etter bosted

	Helsestasjoner	Skoler
	Innbyggere 0-5 år per årsverk*	Innbyggere 6-15 år per Årsverk**
Indre vest	184	591
Indre øst	196	660
Ytre vest	340	824
Ytre øst	234	884
Indre by	190	626
Ytre by	279	859
Oslo Vest	297	760
Oslo Øst	226	836
Alle bydeler***	257	803

* Summen av årsverk for leger, helsesøstre og jordmødre.

** Summen av årsverk for leger og helsesøstre.

*** Sentrum, Marka og folk uten fast bopel holdt utenfor.

Kilde: Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 5.14

mulighet er at noen av forskjellene kan være et utslag av ulik praksis når det gjelder hva slags helsepersonell tilbudet består av. En lege koster for eksempel mer enn en helsesøster og variasjoner knyttet til faktiske behov og vurderinger av hva slags personell man skal benytte vil dermed *kunne* slå ut. En tredje mulighet er at dette er en effekt av varierende behov for disse tjenestene i bydelene. Dette baserer seg på den tradisjonelle geografiske ulikhet i sykkelighet i Oslos befolkning, og ikke minst ressursene som kreves for å følge opp fremmedspråklige. Denne geografiske ulikhet i helse viser tradisjonelle geografiske mønstre som vi også baserer den fjerde mulige forklaring på. At ytre vest kommer såpass dårlig ut kan benyttes for å belyse dette forholdet: Den økonomiske situasjonen til foreldre i disse bydeler tilsier at de i større grad benytter private helsetjenester til sine barn og dermed skaper mindre press på det offentlige tilbudet. Det offentlige tilbudet blir da delvis bestemt av foreldrenes ressurser.

For å kunne gjøre grundigere analyser av denne indikatoren ville vi måtte bruke helse-data for barn etter bydel, samt benyttet et mer detaljert materiale om hvilke helsetjenestene som tilbys. Innen rammene for dette prosjektet er dette desverre ikke mulig.

2.3 Fritidstilbud til barn og unge

Skolefritidsordning

Et pedagogisk basert tilbud for barn etter skoletid kan anses som et viktig velferdsgode for denne aldersgruppen. Med foreldre som arbeider kan samvær med andre barn og muligheter for voksenkontakt i denne perioden av døgnet være viktig for barnets utvikling. Vi benytter derfor dette tilbudet som en levekårsindikator og vil se på variasjoner mellom ulike bydelsgrupper .

Det foreligger ikke opplysninger fra Oslo kommune om hvor mange årsverk som er blitt benyttet til skolefritidsordning for barn i 1.–4. klassetrinn på bydelsnivå, bare det totale antallet årsverk som er benyttet for alle barn, det vil si også de over 4. klassetrinn (totalt 198 barn i 1998). Dette innebærer at vi ikke kan konstruere noe godt mål på *tilbudet* av skolefritidsordningen i Oslos ulike områder, og får nøye oss med dekningsgraden etter bydelsgruppe (tabell 2.18). Tabell 2.17 er en sammenstilling av barns *bruk* av privat og kommunal skolefritidsordning i bydelsgruppene. For de syv bydelene der det bare eksisterer et tilbud for 1.–4. klassetrinn har vi imidlertid kunnet gi et tilbudsmål (tabell 2.19).

Vi ser igjen at skillet mellom øst og vest er sterkere enn skillet mellom indre og ytre by. Tilbudet er klart best i indre vest, hvor foreldrene foruten å ha den klart beste kommunale dekningsgraden også har et nesten like stort tilbud av private plasser som i ytre vest. Ytre vest har derimot et kommunalt tilbud som er likt det i de østlige bydeler. Indre og ytre øst ligger svært likt. Hva er det som ligger bak denne variasjonen? I første omgang er det naturlig å tenke seg at dette gjenspeiler etterspørselen fra foreldrene, basert på variasjoner i yrkestilknytning og deres betalingssevne for et slikt velferdstilbud for barna. Dette kan forklare det store private tilbudet i vest. Hvis det imidlertid er slik at det er en likt fordelt knapphet på plasser over hele byen, er det imidlertid bemerkelsesverdig at indre vest kommer så bra ut, med en dekningsgrad på 57 prosent av kommunale plasser. Om dette

hovedsakelig er resultater av en politikk fra disse bydelenes side som har til formål å gjøre det mer attraktivt å bo med skolebarn i en del av byen som tross alt har noen typiske storbyproblemer, eller om dette er resultatet av aktivitet fra politisk engasjerte foreldre, er vanskelig å si. Denne type forklaringer krever blant annet data for en lengre periode. I hvilken grad denne fordelingen gjenspeiler variasjoner mellom bydelene når det gjelder for eksempel foreldrenes holdninger og tillit til skolevesenet, behov og ønske om tilsyn og et pedagogisk opplegg for barna i fritiden, økonomi eller muligheter for tilsyn av familiemedlemmer eller eldre søsken, kan ikke besvares ut fra dette materialet. At forskjellene mellom bydelsgruppene er såpass store kan nok, som vi også observerte i forhold til barnehagedekning, i stor grad forklares med foreldrenes ressurser. Det må også bemerkes at dette innebærer at de østlige deler av Oslo også blir mindre attraktive for foreldre med behov for barnetilsynsordninger i arbeidstiden.

Tabell 2.17 Skolefritidsordning etter bosted. Antall barn som benytter kommunale og private tilbud 1.– 4. klasse og over 4. klasse, og årsverk per 31.12 1998. Absolutte tall

	Kommunale			Private			Totalt tilbud			
	Klassetrinn:			Klassetrinn:			Klassetrinn:			
	1.-4	Over 4.	Årsverk	1.-4	Over 4.	Årsverk	1.-4	Over 4.	Alle	Årsverk
Indre vest	1106	40	56,6	189	0	8,4	1295	40	1335	65
Indre øst	1168	12	55,9	48	22	1,4	1216	34	1250	57,3
Ytre vest	3894	24	223,5*	1074	0	36,5*	4968	24	4992	260 *
Ytre øst	4752	100	369,5	50	0	2,6	4802	100	4902	372,1
Totalt	10920	176	705,5	1361	22	48,9	12281	198	12479	754,4

* For Bydel 24 Røa finnes det ikke oversikt over antall årsverk benyttet i skolefritidsordningen.

Kilde: Årsstatistikk for bydelene, Oslo-statistikken, notat 1/99, tabell 2.1.1 E s. 44, 2.1.8 A, B og C; Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 2.9 og 2.10.

Tabell 2.18 Dekningsgraden til kommunal og privat skolefritidsordning blant 1.–4. klassinger i Oslo, etter bosted 1998.* Prosent

	Kommunal	Privat	Totalt	N
Indre vest	57,3	9,8	67,1	1930
Indre øst	39,1	1,6	40,7	2988
Ytre vest	39,7	11,0	50,7	9808
Ytre øst	38,5	0,4	38,9	12332
Totalt	40,4	5,0	45,4	27058
Indre by	46,2	4,8	51,1	
Ytre by	39,1	5,1	44,1	
Oslo Vest	42,6	10,8	53,4	
Oslo Øst	38,6	0,6	39,3	

*Basis for beregningen er antall barn i aldersgruppen 6–10 år i bydelene 1. januar 1998 og antall barn som benytter tilbudet.

Kilder: Se tabell 2.17

Vi har nå sett på variasjonen i tilbudet til barn mellom 6–10 år. Vi skal i tabell 2.19 benytte et kvalitetsmål på dette tilbudet. For de syv bydelene vi vet antall årsverk for skolefritidsordningen for 1.–4. klasse har vi beregnet gjennomsnittlig antall barn per årsverk.

Tallgrunnlaget er selvfølgelig for svakt til å konkludere noe om fordelingen utover disse bydelene. Vi ser imidlertid en helt klar forskjell mellom de to bydelene i indre vest, de tre fra ytre vest og de to fra ytre øst. Det har dessverre ikke vært rom innen rammene for dette prosjektet å undersøke i hvilken grad dette henger sammen med at barna i de ulike bydelene har ulik oppholdstid i skolefritidsordningen, eller om tallene viser at barna i de fem vestlige bydeler faktisk har et bedre tilbud kvalitetsmessig, i tillegg til å ha bedre dekningsgrad.

Tabell 2.19 Gjennomsnittlig antall 6–10 åringer per årsverk benyttet til kommunal og privat skolefritidsordning for barn i 1.–4. Klassestrinn på bydelsnivå 1998, etter bosted*

	Kommunal	Privat	Totalt	Antall barn 6-10 år
Bygdøy-Frogner og St. Hanshaugen-Ullevål (Indre vest)	37,1	188,9	31,0	1436
Nordstrand, Grefsen-Kjelsås og Ullern (Ytre vest)	39,8	756,8	37,8	3784
Lambertseter og Bøler (Ytre øst)	45,3	6980,0	45,0	3490

* Grupperingen av bydelene er gjort på basis av standardinndelingen av bydelsgrupper som benyttes i dette notatet. Beregningen var ikke mulig å benytte på noen av de andre bydelene da disse tilbyr skolefritidsordning for barn over 4. klassestrinn. Bydel 24 Røa er utelatt da vi ikke har antall årsverk benyttet i skolefritidsordningen for denne bydelen.

Kilder: Se tabell 2.17

Tabell 2.20 Fritidstilbud for ungdom i Oslos bydeler 1998. Antall og prosentandel kommunale og private junior- og ungdomsklubber og andre typer klubber, og prosentandel ungdom* i aldersgruppen 10–13 og 14–18 år, etter bosted

	Juniorklubber			Ungdomsklubber			Andre klubber		Alle fritidsklubber		
	Antall	%	Andel 10-13 åringer	Antall	%	Andel 14-18 åringer	Antall	%	Antall	%	Andel 10-18 åringer
Indre vest	6	12,0	6,7	5	8,6	7,9	5	7,1	16	9,0	7,3
Indre øst	11	22,0	10,3	10	17,2	10,7	14	20,0	35	19,7	10,5
Ytre vest	12	24,0	36,1	13	22,4	36,2	20	28,6	45	25,3	36,2
Ytre øst	21	42,0	46,9	30	51,7	45,1	31	44,3	82	46,1	45,9
Alle	50	100,0	100,0	58	100,0	100,0	70	100,0	178	100,0	100,0
Indre by	17	34,0	17,0	15	25,9	18,6	19	27,1	51	28,7	17,9
Ytre by	33	66,0	83,0	43	74,1	81,4	51	72,9	127	71,3	82,1
Oslo Vest	18	36,0	42,8	18	31,0	44,1	25	35,7	61	34,3	43,5
Oslo Øst	32	64,0	57,2	40	69,0	55,9	45	64,3	117	65,7	56,5

* Basert på befolkningstall for bydelene 1. januar 1998. Marka, Sentrum og folk uten fast bopel er holdt utenfor.

Kilder: Årsstatistikk for bydelene, Oslo-statistikken, notat 1/99, tabell 2.1.13 – E, F og G, s. 60–62; Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 2.9 og 2.10.

Juniorclubber og ungdomsklubber

For å undersøke variasjon i fritidstilbudet for barn og ungdom i Oslo har vi valgt å sammenligne andelen junior- og fritidsklubber i de ulike bydelsgruppene med andelen barn og unge i målgruppene som bor i områdene. Vi har valgt å ikke framstille bruken av klubbene, noe som er et mål på hvor mye velferd barn og unge tar ut av tilbudet. Dette fordi det er uklart i hvilken grad det finnes ungdomsgrupper som benytter flere klubber. Dette viser også til en annen side ved analyser av ungdoms og barns aktiviteter: Foreldrene bestemmer og velger for barn, ungdom følger delvis egne preferanser og ønsker. Det er dermed tilbudet i form av antall klubber som presenteres. Det tas dermed ikke hensyn til forskjeller i størrelse og eventuell kvalitet på klubbene.

Vi ser av tabell 2.20 at tilbudet av junior- og ungdomsklubber er klart størst i indre øst, temmelig likt i indre vest og ytre øst og minst i ytre vest. Her er det flere mulige forklaringer som delvis også henger sammen med de øvrige levekår denne gruppen har av foreldreressurser, bolig og annet. Med utgangspunkt i en antagelse om at behovet for fritidsaktiviteter er likt fordelt er fordelingen et resultat av forskjeller i tilbudet av andre former for fritidsaktiviteter – for eksempel idrett, speideren og politisk organisasjonstilknytning – og selvfølgelig forskjeller i preferanser og ungdomskulturer knyttet til for eksempel bruk av klubber. At boligstørrelse også spiller inn er neppe utenkelig. Videre er muligens overhyppheten, i hvert fall når det gjelder ungdomsklubber, i indre øst et resultat av at ungdom fra ytre by – i størst grad ytre øst – ønsker sentrumsnære aktiviteter.

2.4 Innbyggernes vurdering av naboer og de sosiale forhold i nærmiljøet

Vi har nå sett på ulike, i hovedsak objektive, indikatorer knyttet til barn og unges fysiske og sosiale nærmiljø. Men hvordan vurderer befolkningen selv de sosiale forhold i de ulike områdene i Oslo? I levekårsundersøkelsen for Oslo 1992 ble innbyggerne bedt om å vurdere naboer og de sosiale forholdene i sitt nærmiljø, og vi benytter dette materialet for å se hvorvidt de forskjeller vi har funnet også gjenspeiles i innbyggernes vurderinger. Vi ser igjen først på forskjellene mellom den norske befolkningen og innvandrerbefolkningen (tabell 2.21). Deretter undersøker vi forskjeller mellom de fire bydelsgruppene og ulike familietyper i det norske utvalget i undersøkelsen (tabell 2.22).

Tabell 2.21 Andel nordmenn og innvandrere i Oslo etter vurdering av naboer og de sosiale forholdene i nærmiljøet.* Prosent

	Svært dårlig eller nokså dårlig	Svært dårlig, nokså dårlig eller verken gode eller dårlige	N
Norske	4,8	19,9	2811
Innvandrere	5,9	32,9	322
Alle	4,9	21,3	3133

* Spørsmålet lød: «Hvordan vil du beskrive naboer og de sosiale forholdene ellers i nærmiljøet her? Vil du si de er svært gode; nokså gode;; nokså dårlige; svært dårlige?»

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

Vi ser at innvandrertilvalget i levekårsundersøkelsen i Oslo i 1992 har en mer negativ vurdering av naboforhold og de sosiale forhold i nærmiljøet. Det er svaralternativet «verken gode eller dårligere» som gjør det store utslaget her, og det er svært sannsynlig at denne fordelingen gjenspeiler at innvandrertilvalget i hovedsak bor i de områdene av byen med størst problemer knyttet til nærmiljøet. En annen mulighet er at etniske minoriteter er mer utsatt for ulike varianter av trakassering og uvennlig adferd, og dermed faktisk har dårligere naboforhold enn nordmenn i samme bydelsgruppe.

Ikke overraskende finner vi at indre øst blir vurdert dårligst. Videre følger indre vest, ytre øst og ytre vest. Ser vi på familietype skiller enslige forsørgere og enslige 16–44 år seg ut som de generelt mest negative. For enslige forsørgere kan dette skyldes at de som oftest er i en situasjon som innebærer dårlig økonomi, og dermed en dårligere boligsituasjon enn ønsket. Forøvrig ser vi at par med barn i indre øst er mindre misfornøyd med naboer og nærmiljø enn de andre i området, og at par med barn over 7 år i indre vest er klart mest kritiske. En mulig forklaring er at dette kan være et utslag av ulike muligheter for barnefamilier for å bo skjermet midt i byen. For eksempel kan bygningsstilene i indre øst og vest, med mer bakgårder med hage i øst, virke inn her. Det skal likevel poengteres at antall barnefamilier i de indre bydeler er så lite at tallene bør tolkes med forsiktighet.

Tabell 2.22 Andel av nordmenn i utvalget etter vurdering av naboforholdene og de sosiale forholdene i nærmiljøet, bydelsgruppe og familietype; Oslo 1992. * . 1) = Svært dårlig eller nokså dårlig. 2) = Svært dårlig, nokså dårlig eller verken gode eller dårlige. Prosent og antall personer

	Indre vest		Indre øst		Ytre vest		Ytre øst	
	1)	2)	1)	2)	1)	2)	1)	2)
Enslig 16-44 år	8,1	33,3	13,9	41,6	3,6	22,1	8,0	28,1
Enslig over 45 år	0,9	10,3	13,8	27,1	1,5	6,1	3,0	12,0
Par uten barn	3,5	24,4	12,1	36,2	1,7	11,5	2,7	15,7
Enslig forsørger	13,8	28,0	10,6	35,6	4,7	28,5	6,2	22,7
Par med barn 0-6 år	3,3	10,5	3,2	25,7	1,5	14,9	2,4	16,9
Par med barn over 7 år	23,7	45,7	0,0	12,0	0,0	10,0	2,6	10,4
Annet	-	-	-	-	0,0	22,1	0,0	0,0
Alle	5,4	23,4	11,7	33,7	1,9	14,1	4,1	17,7
Antall personer								
Enslig 16-44 år	121		127		185		238	
Enslig over 45 år	116		108		138		172	
Par uten barn	136		123		237		306	
Enslig forsørger	19		15		34		67	
Par med barn 0-6 år	25		49		157		159	
Par med barn over 7 år	19		11		112		114	
Annet	-		-		9		12	
Totalt	436		434		872		1068	

* Se note tabell 2.21.

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Oslo 1992.

2.5 Flytteadferd

Vi har tidligere i kapitlet sett at det er til dels store variasjoner mellom indre og ytre by, og øst og vest på indikatorer som måler barn og unges nærmiljø. Vi har tidligere vært inne på at det kan tyde på at barnefamilier til en viss grad velger boliger som er bedre tilpasset barns behov for trygge og sunne oppvekstvilkår, selv om bydelen ikke nødvendigvis er forlokkende i så måte. Hvis foreldrene mener at deres bosted ikke er egnet som oppvekststed for barna, og de har økonomiske ressurser, er én mulighet å flytte til et sted som tilbyr bedre oppvekstmiljø. Vi skal derfor se på flytteadferden i Oslo som indikator på foreldrenes vurderinger av de ulike bydelsgruppene som oppvekstmiljø for sine barn. I første omgang skal vi se på netto utflytting av barn og unge (tabell 2.24). Deretter vil den generelle flytteaktiviteten i bydelene bli benyttet som indikator på stabiliteten i nærmiljøet (tabell 2.25). Tanken er at en lav flytteaktivitet representerer mer stabile omgivelser for barn og unge. Først ser vi imidlertid på flyttetallene for Oslo i 1997.

Vi ser av tabell 2.23 at flere barn flytter ut av Oslo enn inn, og at det er i aldersgruppen 0–5 år det er størst utflytning fra Oslo. Det bør imidlertid bemerkes at vi her ikke ser på huster som flytter, men på personer, og dermed vil barnefamilier med flere barn kunne stå for en stor andel av utflyttingen. Hele 14,4 prosent av den totale utflyttingen fra Oslo i 1997 sto barn i aldersgruppen 0–5 år for. Utflyttingen av barn, da spesielt i den yngste aldersgruppen kan tolkes som at mange foreldre med små barn velger å flytte ut av Oslo på grunn av vurdering av oppvekstforholdene. Prisnivået på boliger tilpasset barnefamilier er selvfølgelig også en viktig grunn til dette mønsteret. Men det kan også tenkes at foreldre velger å flytte til steder i Oslo hvor de mener oppvekstforholdene er bedre, og vi vil derfor nå studere om det er variasjoner mellom bydeler og de fire bydelsgruppene når det gjelder foreldre som velger å flytte bort med barna, i forhold til dem som velger å flytte inn i de samme områdene.

Vi ser en helt klar forskjell mellom indre og ytre by i netto utflytting for den yngste gruppen (0–5 år). Hele 21,6 og 21,0 prosent av barna mellom 0 og 5 år flyttet ut av sin bydel i løpet av 1997 for henholdsvis indre vest og indre øst! Dette er en nesten dobbel så stor utflyttingsaktivitet som det som foregikk i de ytre bydelene. Vi ser også at det i det hele tatt er svært små forskjeller mellom øst og vest, at netto utflytting går mot null i grunnskolealder. Videre ser vi at de indre bydeler er langt mer populære som bosted for 16–19 åringer enn de ytre bydelene, og at deres tilstrømning til sentrumsnære bydeler og de boliger og aktiviteter som tilbys der bidrar til en økning i befolkningstallet. Hvis disse aktivitetene etterhvert medfører stiftelse av familie med barn, er sannsynligheten svært stor for at de

Tabell 2.23 Flytting til, fra og internt i Oslo i 1997 etter flytternes alder. Absolutte tall

	0-5	6-15	16-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-66	Over 67	Sum
Internflytting	4053	3902	1354	5409	9794	12567	5002	3564	2709	48354
Innflytting til Oslo	1830	1557	1327	7083	9081	5683	2199	1509	343	30612
Utflytting fra Oslo	3901	1930	623	3013	5673	7323	2235	1759	654	27111
Netto innflytting	-2071	-373	704	4070	3408	1640	-36	-250	-311	3501

Kilde: Oslo-statistikken, Fødte, døde og flytting i Oslo 1997, notat 3/1999, tabell 8, s. 11

Tabell 2.24 Prosentandel inn- og utflytning av aldersgruppen 0–5, 6–15 og 16–19 år og totalt for alle bosatte i bydelene i Oslo 1997, og netto utflytning målt i prosentandel av aldersgruppene, etter bydelsgruppe

Alder:	Innflytting					Utflytting					Netto utflytting i andel av befolkningen**				
	0-5	6-15	16-19	0-19	Hele bef.*	0-5	6-15	16-19	0-19	Hele bef.*	0-5	6-15	16-19	0-19	Hele bef.*
Indre vest	9,5	9,5	18,8	11,0	16,9	21,6	11,0	10,4	15,6	16,1	12,0	1,5	-8,4	4,6	-0,9
Indre øst	12,3	11,3	26,9	14,0	17,7	21,0	15,7	13,3	17,9	16,4	8,7	4,5	-13,5	3,9	-1,3
Ytre vest	10,9	5,7	8,6	8,1	10,1	12,2	5,8	6,4	8,2	9,3	1,3	0,1	-2,2	0,2	-0,8
Ytre øst	10,0	7,0	10,6	8,7	10,0	12,2	7,4	8,1	9,3	9,5	2,2	0,4	-2,5	0,6	-0,6
Totalt	10,6	7,2	12,3	9,3	12,2	14,5	8,0	8,3	10,5	11,5	3,9	0,8	-4,1	1,2	-0,8
Indre by	11,2	10,6	23,4	12,8	17,3	21,2	13,9	12,1	17,0	16,3	10,0	3,3	-11,3	4,2	-1,1
Ytre by	10,4	6,4	9,7	8,4	10,1	12,2	6,7	7,3	8,8	9,4	1,8	0,3	-2,3	0,4	-0,7
Oslo Vest	10,6	6,3	10,5	8,6	12,2	14,4	6,6	7,2	9,6	11,4	3,8	0,3	-3,3	1,0	-0,8
Oslo Øst	10,7	7,8	13,9	9,8	12,2	14,6	9,0	9,2	11,2	11,5	3,9	1,2	-4,7	1,3	-0,8
N (Befolkningstall 1. januar 1997)															
	0-5		6-15			16-19		0-19			Alle bydeler				
Indre vest	3860		3334			1381		8575			70098				
Indre øst	6044		5105			1821		12970			77129				
Ytre vest	12879		16951			6058		35888			154824				
Ytre øst	16594		21548			7112		45254			189120				
Totalt	39377		46938			16372		102687			491171				

* Sentrum og Marka er holdt utenfor.

** Positive tall betyr at flere flyttet ut enn inn.

Kilde: Statistisk årbok for Oslo 1997, tabell 2.8, 2.9 og 2.10; Oslo-statistikken, Fødte, døde og flytting i Oslo 1997, notat 3/1999; Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 3.17

Tabell 2.25 Stabiliteten i nærmiljø målt som andelen av befolkningen som flyttet ut av bydelene i 1997 og som flyttet internt i bydelene, etter bydelsgruppe. Prosent

	Fraflyttingsprosent fra bydelene	Prosentandel som flyttet internt i bydelene	N (Befolknings-tall 1. januar 1997)
Indre vest	16,1	3,1	70098
Indre øst	16,4	4,1	77129
Ytre vest	9,3	2,9	154824
Ytre øst	9,5	3,3	189120
Totalt	11,5	3,3	491171
Indre by	16,3	3,6	147227
Ytre by	9,4	3,1	343944
Oslo Vest	11,4	3,0	224922
Oslo Øst	11,5	3,5	266249

Kilde: Oslo-statistikken, Fødte, døde og flytting i Oslo 1997, notat 3/1999. Statistisk årbok for Oslo 1997, tabell 2.7. Statistisk årbok for Oslo 1998, tabell 3.17.

forlater bydelen før barnet begynner på skolen. Vi ser altså konturene av en livsfaseavhengig flyttheadferd. I hvilken grad dette skjer på grunn av de kostnader som kreves for å skaffe bolig med nok plass til en barnefamilie i indre by, eller på grunn av vurderinger av det fysiske og sosiale nærmiljøet og de oppvekstforholdene som tilbys er selvfølgelig umulig å fastslå her. Vi vil påstå at boligpris neppe kan forklare hele denne flytteaktiviteten. Flyttingen kan med stor sannsynlighet ses som en indikasjon på at oppvekstmiljøet i indre by vurderes som lite attraktivt av mange småbarnsfamilier. Man skal imidlertid ikke stirre seg blind på selve utflyttingen og netto utflytting. Det er også betydelig innflytning av barn. Hvorvidt disse kommer for å bli i kortere eller lengre perioder i ulike bydelsgrupper, eller er på gjennomreise er vanskelig å si. For å kunne besvare denne type spørsmål kreves det langt mer avanserte flytteanalyser.

Den første kolonnen i tabell 2.25 var også med i forrige tabell, men vi velger å framstille den her sammen med internflyttingsprosenten for bydelene i 1997. Disse tallene kan ses som et mål på stabiliteten i nærmiljøene. Foruten at det er langt større gjennomtrekk av mennesker i de indre bydeler, finner vi også at det er en litt sterkere intern flytteaktivitet i indre by enn i ytre by, og den samme forskjellen (0,5 prosent) i øst og vest. Med bruk av dette målet tilbyr dermed ytre vest de mest stabile oppvekstmiljøene. Her har barn minst sannsynlighet for selv å bli med på et flytteklass, eller oppleve at venner og naboer forsvinner.

Generelt ser vi at flytteaktiviteten til barn i stor grad gjenspeiler de ulikheter som eksisterer mellom bydelsgruppene for en rekke av de levekårsindikatorerne på barn og unges nærmiljø vi har benyttet i dette kapitlet. Med bakgrunn i levekårsundersøkelsen for Oslo 1992 har vi imidlertid også sett enkelte tegn på at foreldre ikke nødvendigvis er mer negative enn andre. Disse tallene er vel og merke blitt noe foreldet, og med de endringer som har foregått i Oslo gjennom 90-tallet på en rekke områder – ikke minst endringene i boligprisene og satsingen på Oslo indre øst gjennom Handlingsplanen – hadde mer oppdaterte tall og mulighet for grundigere analyser vært av stor interesse. Grundigere analyser med basis i flyttestrømmer mellom bydelene, prisendringer på boliger og foreldres opplevelse av oppvekstmiljøene i byen ville gitt en god pekepinn på eventuelt nye problemområder og om det muligens skjer forflytninger av de dårlige oppvekstmiljøene eller om situasjonen vi har beskrevet er stabil på tross av endringene de senere år.

2.6 Sammenfatning: Barn og unges nærmiljø

Vi har sett at en rekke indikatorer viser geografiske forskjeller, til dels store, i det fysiske og sosiale oppvekstmiljøet mellom byområdene i Oslo. Den generelle utflyttingen av barnefamilier fra Oslo som helhet kan også tolkes som at oppvekstmiljøet i Oslo vurderes som dårligere enn i randkommunene. Videre kan vi se en sterkere grad av utflytting fra de indre byområder enn de ytre. Vi antar at variasjoner i kvaliteten på oppvekstmiljøet for barn og unge, i kombinasjon med variasjonen i boligprisene mellom de interne bydelsgrupper i Oslo – og mellom Oslo og andre kommuner, er bakgrunnen for dette mønsteret.

Generelt kan man si at det fysiske nærmiljøet er klart bedre i ytre by enn i indre by. I forhold til barn og unges oppvekst knyttet til bolig, skole og fritid følger skillelinjene

imidlertid i stor del den tradisjonelle sosio-økonomiske grensen mellom øst og vest. Forskjellene mellom indre øst og vest indikerer at et generelt høyere ressursnivå hos foreldre og andre aktører i nærmiljøet skaper bedre oppvekstmiljø i indre vest, men at det i ytre fysiske miljøpåvirkninger ikke kan anses som bedre å vokse opp i de vestlige indre byområder. Forskjellen i det opplevde tilbudet av friarealer og trygge lekeplasser til barn bør spesielt nevnes her.

3 Foreldreressurser

Foreldrene har utvilsomt en dominerende innflytelse på barns oppvekstvilkår. Utover tilgangen til grunnleggende materielle goder er måten foreldrene utøver oppdragergjerningen på, det som først og fremst har betydning for hvordan barn har det. Levekårsdata kommer naturlig nok til kort når det gjelder å beskrive oppdragergjerningen, men vi vet likevel at kjennetegn ved foreldre samvarierer med barns evne til å tilpasse seg øvrige omgivelser, deres skoleprestasjoner og senere arbeidskarriere. Dette gjelder kjennetegn som utdanning, familietype og etnisk tilhørighet. Det skal understrekes at vi her snakker om statistisk samvariasjon, og ikke en –til –en-sammenhenger. Det er selvfølgelig ikke slik at enslige foreldre eller foreldre med lav utdanning nødvendigvis er dårligere oppdragere enn andre. Det vi vet er at barn av enslige foreldre har noe større sannsynlighet for å for eksempel bli barneverns-klienter enn andre barn, og at det er en sammenheng mellom foreldres utdanning og barns skoleprestasjoner. Vi vil derfor i det følgende beskrive bydelsvise variasjoner i familiesammensetning, den voksne befolkningens utdanning og den etniske sammensetningen av befolkningen. Som en mer direkte indikator på svake foreldreressurser vil vi se på variasjonene i andel av barna i de ulike bydelgruppene som er under tiltak fra barnevernet. Først vil vi se på bydelsvise variasjoner i inntekt.

3.1 Økonomi

Fattigdomsproblemer blant barn har kanskje ikke noen stor plass i folks bevissthet i et velstående samfunn som det norske. I Oslo er imidlertid de økonomiske forskjellene både i og mellom bydelene så store at høye gjennomsnittsinntekter ikke nødvendigvis betyr at alle har et høyt velstandsnivå. Tidligere undersøkelser har vist at et betydelig antall barn i Oslo vokser opp i husholdninger som mottar sosialhjelp: I 1993 16 prosent av barn under seks år. Av barn som bodde sammen med bare én av foreldrene gjaldt det samme for 32 prosent, og blant barn med ikkevestlig minoritetsbakgrunn hele 43 prosent. 1. januar 1994 tilhørte nesten hvert tredje barn husholdninger i den fattigste femtedelen av befolkningen, hvis gjennomsnittlige kjøpekraft (regnet i inntekt per forbruksenhet) er på samme nivå som en enslig minstepensjonist (Djuve, Bjørnskau og Hagen 1996). Slike data krever spesialkjøringer fra SSBs registre, noe vi ikke har hatt tilgang til i dette arbeidet. Som en indikator på foreldres økonomiske situasjon har vi derfor sett på inntektsforhold for unge voksne i bydelene (siden det først og fremst er disse som har barn), og på sosialhjelpsbruk etter familietype.

Blant de unge voksne (20–29år) er det et flertall i alle bydeler som tjener under 150 000 kroner, jf tabell 3.1. Andelen er høyest i ytre vest, noe som sannsynligvis skyldes at en svært høy andel av de unge i disse bydelene er under utdanning. Når vi kommer opp i

aldersgruppen 30–39 år trer det kjente geografiske inntektsmønsteret fram: Andelen som tjener mindre enn 150 000 er klart høyest i indre øst, deretter kommer ytre øst (tabell 3.2). Det er også de vestlige bydelene som har de høyeste andelen av personer som tjener mer enn 300 000. Nesten det samme mønsteret finner vi også blant voksne i aldersgruppen 40–49. Den største forskjellen fra aldersgruppen under er at andelen som tjener over 300 000 er større i de vestlige bydelene.

Sosialhjelpen er det viktigste kommunale instrumentet for å motvirke fattigdom blant barn. Like fullt er det å tilhøre en familie som mottar sosialhjelp en klar indikator på økonomiske problemer. I 1997 mottok 2636 par med barn og 3557 enslige forsørgere i Oslo sosialhjelp. Selv om det er enslige uten barn som i alle bydelsgrupper utgjør den største klientmassen, en andelen innenfor de ulike familietyper som mottar sosialhjelp høyest blant barnefamilieene i Oslo indre øst. Blant enslige forsørgere i indre øst mottok hele 28 prosent sosialhjelp i 1997.

Tabell 3.1 Bosatte i bydelene etter bruttoinntekt (toppskattgrunnlag) 1996, alder 20–29 år. Prosent

	Under kr 150 000	150 000-300 000	Over 300 000
Indre vest	57,5	33,3	5,8
Indre øst	61,2	33,0	2,9
Ytre vest	65,9	27,0	3,5
Ytre øst	55,6	39,4	3,0
Oslo	59,7	33,7	3,6

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Tabell 3.2 Bosatte i bydelene etter bruttoinntekt (toppskattgrunnlag) 1996, alder 30–39 år

	Under 150 000	150 000-300 000	Over 300 000
Indre vest	28,5	43,1	26,2
Indre øst	41,5	45,9	11,0
Ytre vest	26,9	44,4	26,9
Ytre øst	31,0	54,1	14,0
Oslo	31,5	47,9	19,0

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Tabell 3.3 Bosatte i bydelene etter bruttoinntekt (toppskattgrunnlag) 1996, alder 40–49 år

	Under 150 000	150 000-300 000	Over 300 000
Indre vest	26,4	42,0	30,3
Indre øst	40,2	45,7	12,9
Ytre vest	21,9	42,3	35,0
Ytre øst	27,5	52,8	19,2
Oslo	27,4	46,8	25,0

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Tabell 3.4 Antall sosialhjelpsklienter etter familietype, 1997

	Enslig mann	Enslig kvinne	Par m/barn	Par u/barn	Enslig forsørger	Uoppgitt	Sum
Indre vest	1489	784	159	376	192	31	3031
Indre øst	4081	2151	846	617	1078	27	8800
Ytre vest	1776	834	347	265	492	39	3753
Ytre øst	3853	2045	1284	661	1795	64	9702
Oslo	11199	5814	2636	1919	3557	161	25286

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Tabell 3.5 Sosialhjelpsklienter fordelt på familietype, 1997

	Enslig mann	Enslig kvinne	Par m/barn	Par u/barn	Enslig forsørger	Uoppgitt	Sum
Indre vest	49,1	25,9	5,2	12,4	6,3	1,0	100,0
Indre øst	46,4	24,4	9,6	7,0	12,3	0,3	100,0
Ytre vest	47,3	22,2	9,2	7,1	13,1	1,0	100,0
Ytre øst	39,7	21,1	13,2	6,8	18,5	0,7	100,0
Oslo	44,3	23,0	10,4	7,6	14,1	0,6	100,0

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Tabell 3.6 Prosent av de ulike familietypene som var sosialhjelpsklienter i 1997, etter bydelsgruppe

	Enslig mann	Enslig kvinne	Par m/barn	Enslig forsørger
Indre vest	2,0	3,8	3,5	7,0
Indre øst	17,8	10,5	17,8	27,9
Ytre vest	9,6	3,5	1,8	8,0
Ytre øst	14,8	6,7	6,1	18,3

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

3.2 Familietype

I dette avsnittet vil vi se på bydelsvariasjonene i andel barnefamilier, andel enslige forsørgere og i andel barn med ikkevestlig minoritetsbakgrunn. Andel barnefamilier er kanskje mer et kjennetegn ved nærmiljøet enn ved foreldreressurser, men kan også fortelle noe om hvor attraktive de ulike områdene er for ulike familietyper.

Det å bo sammen med bare den ene av foreldrene er en svært mangelfull indikator på barnas kontakt med foreldrene. Vi har dessverre ingen informasjon om kontakten med den av foreldrene barnet ikke bor sammen med. Slik kontakt er selvfølgelig av stor betydning, også for hvor stor belastning den av foreldrene som bor sammen med barnet utsettes for. Vi vil likevel anta at barn som bor sammen med bare den ene av foreldrene gjennomsnittlig har mindre foreldrekontakt enn de som bor sammen med begge. Som vi har sett i

forrige avsnitt er det også en større andel av de enslige forsørgerne som har økonomiske problemer.

Det å ha foreldre fra et ikkevestlig land kan være en ulempe i en del sammenhenger. Selvfølgelig kan det også være en fordel, ved at barna får impulser og kunnskaper fra to kulturer. Likevel vil det for mange barn med ikkevestlig bakgrunn være betydelige utfordringer knyttet til å tilegne seg det norske språket, og de har også ofte mindre muligheter til å få hjelp med leksearbeid og generell bistand i å orientere seg i det norske samfunnet.

I bydelene i indre Oslo er svært mange av husholdningene enpersonhusholdninger. Mens det i de ytre bydelene bor barn i nesten én av tre husholdninger, gjelder dette bare en knapp sjettedel av husholdningene i indre by. En annen viktig forskjell er at i de indre bydelene er det omtrent like mange familier som består av enslige forsørgerne med barn som par med barn. I indre øst har hvert fjerde barn enslig forsørger, mens dette bare gjelder ett av ti barn i ytre vest. I indre vest og ytre øst har rundt 15 prosent av barna enslig forsørger (tabell 3.10).

Tidligere undersøkelser har vist at det i Oslo særlig er de unge, enslige foreldrene som har økonomiske problemer (Hagen m.fl. 1994). Vi har derfor sett spesielt på hvor mange av de enslige forsørgerne som er under 30 år. Her skiller indre øst seg markant ut, med dobbelt så stor andel unge enslige forsørgerne som i de vestlige bydelene. Også i de øvrige familietypene er det flere unge mødre i indre øst enn i resten av byen. Forklaringen på dette er trolig todelt: for det første flytter unge familier med begrensede økonomiske midler til rimelige leiligheter i østlige bydeler. Vi vet også at det er klare bydelsforskjeller i gjennomsnittlig alder på førstegangsfødende. Denne er neppe utelukkende et resultat at unge mødre flytter til østlige bydeler, men også av at de kvinnene som fra før av bor på østkanten har lavere gjennomsnittsalder ved første fødsel.

Indre øst skiller seg ut fra resten av byen ved å ha den desidert høyeste andelen barn med ikkevestlig bakgrunn. Det er likevel stor forskjell på funnene avhengig av hvilken

Tabell 3.7 Andel av familiene i bydelsgruppene som har barn. Prosent

	Ektepar med barn	Samboere med barn	Mødre med barn	Fedre med barn	Barnefamilier
Indre vest	7,2	1,8	4,7	0,7	14,5
Indre øst	6,9	1,7	6,2	0,8	15,5
Ytre vest	20,8	3,0	6,5	1,1	31,5
Ytre øst	17,2	3,4	8,4	1,2	30,1
Oslo	14,5	2,7	6,8	1,0	24,9

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Tabell 3.8 Andelen av familiene der mor (far i tilfellet enslig far) er under 30 . Prosent

	Ektepar med barn	Samboere med barn	Mødre med barn	Fedre med barn
Indre vest	12,1	27,4	11,7	2,2
Indre øst	28,0	42,4	23,9	5,3
Ytre vest	6,6	22,4	11,0	2,0
Ytre øst	14,3	37,7	15,8	3,4

Kilde: Oslostatistikken, Notat 2/1999.

definisjon av ikkevestlig som brukes. Det er bare 12 prosent av barn under 6 år i indre øst som er statsborgere i et ikkevestlig land (tabell 3.10), mens nesten halvparten av barna i bydelsgruppen faller inn under SSBs innvandrerddefinisjon, det vil si at de selv eller foreldrene er født i utlandet. I alle de tre bydelene i indre øst er andelen barn med innvandrerbakgrunn høyere i aldersgruppene som er i skolepliktig alder enn blant de yngste. Dette har sammenheng med en større flytteaktivitet av unge norske familier ut av de indre østlige bydelene enn blant innvandrerfamiliene.

Tabell 3.9 Prosent av barn 0–6 som har enslig forsørger, prosent av barn 0–6 som er utenlandske statsborgere, etter bydel

	Har enslig forsørger	Utenlandske statsborgere
Bygdøy-Frogner	12,7	3,7
Uranianborg Majorstua	16,2	4,1
St.Hanshaugen-Ullevål	13,6	3,6
Sagene-Torshov	22,3	9,4
Grünerløkka-Sofienberg	23,6	10,8
Gamle Oslo	25,9	15,8
Ekeberg-Bekkelaget	11,0	3,9
Nordstrand	8,3	1,3
SøndreNordstrand	15,5	8,0
Lambertseter	20,9	6,6
Bøler	15,0	4,9
Manglerud	11,4	2,6
Østensjø	12,0	4,2
Helsfyr-Sinsen	20,1	8,7
Hellerud	13,9	7,9
Furuset	16,0	6,6
Stovner	15,4	9,4
Romsås	25,1	4,6
Grorud	15,5	8,4
Bjerke	13,1	6,7
Grefsen-Kjelsås	9,3	1,0
Sogn	12,0	5,2
Vinderen	4,7	1,5
Røa	8,7	2,2
Ullern	8,3	2,0

Kilde: Oslo kommune (Grunnlagsfil for budsjettfordeling til bydelene)

Tabell 3.10 Prosent av barn 0–6 som har enslig forsørger, prosent av barn 0–6 som er utenlandske statsborgere, etter bydelsgruppe

	Barn 0–6	Har enslig forsørger	Utenlandske statsborgere
Indre vest	4374	14,1	3,8
Indre øst	6738	24,1	12,4
Ytre vest	14876	9,4	3,0
Ytre øst	18778	15,9	7,1
Oslo	44766	14,8	6,2

Kilde: Oslo kommune (Grunnlagsfil for budsjettfordeling til bydelene)

Tabell 3.11 Prosent av befolkningen med etnisk tilhørighet i land utenom vesten

Alder:	0-5	6-15	16-19
Bygdøy-Frogner	5,7	11,9	8,2
Uranianborg-Majorstua	6	12,8	10
St.Hanshaugen-Ullevål	9	10,9	10,5
Sagene-Torshov	31,4	41,3	39,9
Grünerløkka-Sofienberg	41	56,2	53,2
Gamle Oslo	54,8	64	62,4
Ekeberg-Bekkelaget	8,6	9	8,9
Nordstrand	2,8	3,5	4,6
Søndre Nordstrand	32,5	32,3	34,3
Lambertseter	18,7	25,1	21,5
Bøler	19,8	19,2	19,5
Manglerud	11,3	10,8	15,8
Østensjø	11,6	14,9	15,8
Helsfyr-Sinsen	28,5	29,9	29,6
Hellerud	30,5	31,3	26,9
Furuset	29,4	30,9	30,9
Stovner	39,8	39	35,4
Romsås	28,7	37,9	40,8
Grorud	31,6	24,9	25,2
Bjerke	24,3	23,4	21,5
Grefsen-Kjelsås	3,9	3,9	4,2
Sogn	8,5	5,3	4,5
Vinderen	2	1,9	2,4
Røa	6	7,9	8
Ullern	4,3	7,4	7,6

Kilde: Oslo-statistikken Notat 12/1998

3.12 Prosent av befolkningen med etnisk tilhørighet i land utenom vesten, etter bydelsgruppe

	0-5	6-15	16-19
Indre vest	7,3	11,7	9,6
Indre øst	43,8	55,6	53,1
Ytre vest	7,9	7,7	7,5
Ytre øst	28,0	28,8	29,2
Oslo	21,8	22,8	22,5

Kilde: Oslostatistikken Notat 12/1998

3.3 Utdanning

Oslo er en by med høyt utdanningsnivå. Blant dem som har barn under 18 år er det uvanlig å ikke ha minst en forelder som har utdanning utover ungdomsskolen. Dette gjelder spesielt den norske og vestlige befolkningen, men også blant ikkevestlige har flertallet utdanning utover ungdomsskole hvis vi skal tro SSBs utdanningsstatistikk. Vi vet imidlertid at den offisielle utdanningsstatistikken har betydelige svakheter når det gjelder innvandrere. Statistikken baserer seg i hovedsak på selvrapporing, og frafallet er betydelig. Statistikken viser høyst sannsynlig et høyere utdanningsnivå hos innvandrerbefolkningen enn det som er reelt.

Blant norske barn skiller bydelene i indre øst seg ut med et markant lavere utdanningsnivå for foreldrene enn i resten av byen. Likevel er det bare 13 prosent av barna som har foreldre med utdanning på ungdomsskolenivå. Blant barn med ikkevestlig bakgrunn er de geografiske variasjonene mindre, og andelen som har lavt utdannede foreldre er jevnt over høyere (tabell 3.13 og 3.14). Disse dataene er dessuten noen år gamle (1995), og det er grunn til å tro at utdanningsnivået blant foreldrene har økt siden. Etter hvert som så godt som alle tar videregående utdanning vil andelen foreldre med utdanning på ungdomsskolenivå bli en lite relevant levekårsindikator. Som vi ser av tabell 3.15 til 3.17 er det betydelig færre i aldersgruppen 20–29 år som bare har ungdomsskoleutdanning enn i de eldre aldersgruppene. Dette gjelder i alle bydelsgruppene. Hvis vi ser på andelen som har utdanning utover videregående skole er det ytre øst som framstår som den lavest utdannede bydelsgruppen. Dette gjelder særlig blant de yngste voksne. Disse tallene gjelder imidlertid hele den voksne befolkningen, ikke bare de som har barn under 18 år.

Foreldres utdanning er en indikator på foreldreressurser som bør tolkes med en viss varsomhet. Det er ikke slik at det å ha lavt utdannede foreldre nødvendigvis er en levekårsulempe. På den andre siden er det omfattende forskning som viser at barn av høyt utdannede foreldre gjennomsnittlig gjør det bedre på skolen og selv har større sannsynlighet for å ta høyere utdanning enn barn av lavt utdannede foreldre. Dersom man ønsker (i hvert fall til en viss grad) å nøytralisere slike effekter, er det dermed grunn til å sette inn ekstra ressurser (eksempelvis flere lærere eller leksehjelp) i bydeler med høy andel foreldre med lav utdanning.

Tabell 3.13 Andel barn under 18 hvis foreldre har ungdomsskole eller mindre som høyeste utdanning. 1995. Prosent

	Norske eller vestlige	Ikkevestlige
Bygdøy-Frogner	4,5	13,4
Uranienborg-Majorstua	5,6	14,2
St.Hanshaugen-Ullevål	3,4	14,5
Sagene-Torshov	12,2	15,0
Grünerløkka-Sofienberg	13,3	13,2
Gamle Oslo	13,1	16,7
Ekeberg-Bekkelaget	2,9	9,8
Nordstrand	1,6	9,4
Søndre Nordstrand	5,8	14,0
Lambertseter	7,5	12,1
Bøler	5,3	11,5
Manglerud	3,4	9,8
Østensjø	6,6	13,7
Helsfyr-Sinsen	6,9	13,7
Hellerud	6,2	11,8
Furuset	7,3	12,2
Stovner	9,9	10,8
Romsås	15,0	17,7
Grorud	7,0	12,7
Bjerke	6,1	7,6
Grefsen-Kjelsås	1,7	17,9
Sogn	1,5	12,3
Vinderen	1,1	24,4
Røa	2,4	3,9
Ullern	1,3	10,5

Kilde: Spesialkjøring fra SSB

Tabell 3.14 Andel barn under 18 hvis foreldre har ungdomsskole eller mindre som høyeste utdanning. 1995. Prosent

	Lavt utdannede foreldre	Minoritetsbakgrunn og lavt utdannede foreldre
Indre vest	4,4	14,1
Indre øst	12,9	15,2
Ytre vest	2,2	9,3
Ytre øst	7,0	12,9

Kilde: Spesialkjøring fra SSB

Tabell 3.15 Bosatte i bydelene etter høyeste fullførte utdanningsnivå 1.10.1996,alder 20–29 år. Prosent

	Grunnskole	Videregående skole	Universitet/høysk.1	Universitet/høysk.2	Universitet/høysk 3 og 4	Uoppgitt/ingen utdanning
Indre vest	4,6	35,3	23,3	18,9	7,1	10,8
Indre øst	8,7	43,5	16,6	13,0	3,9	14,3
Ytre vest	6,1	44,8	20,8	12,7	4,2	11,4
Ytre øst	9,7	57,5	11,5	8,2	2,0	11,1
Oslo	7,6	46,9	17,3	12,5	3,9	11,8
Høy utdanning						
Indre vest	49,2					
Indre øst	33,5					
Ytre vest	37,7					
Ytre øst	21,7					
Oslo	33,7					

Tabell 3.16 Bosatte i bydelene etter høyeste fullførte utdanningsnivå 1.10.1996,alder 30–39 år. Prosent

	Grunnskole	Videregående skole	Universitet/høysk.1	Universitet/høysk.2	Universitet/høysk 3 og 4	Uoppgitt/ingen utdanning
Indre vest	3,7	28,0	16,3	23,0	17,5	11,5
Indre øst	9,0	37,5	12,3	15,4	9,1	16,9
Ytre vest	4,4	32,7	17,2	20,5	15,4	9,9
Ytre øst	10,6	51,3	10,9	10,8	5,2	11,2
Oslo	7,4	39,5	13,8	16,4	10,9	12,0
Høy utdanning						
Indre vest	56,8					
Indre øst	36,7					
Ytre vest	53,1					
Ytre øst	26,9					
Oslo	41,1					

Tabell 3.17 Bosatte i bydelene etter høyeste fullførte utdanningsnivå pr 1.10.1996, alder 40–49 år

	Grunnskole	Videregående skole	Universitet/høysk.1	Universitet/høysk.2	Universitet/høysk 3 og 4	Uoppgitt/ingen utdanning
Indre vest	6,6	31,6	19,2	15,5	17,4	9,7
Indre øst	17,3	37,6	12,2	10,7	6,6	15,7
Ytre vest	6,4	34,0	19,9	15,9	17,8	6,1
Ytre øst	15,8	48,3	12,2	9,2	5,7	8,9
Oslo	11,7	39,8	15,7	12,5	11,4	9,0
Høyutdanning						
Indre vest	52,0					
Indre øst	29,4					
Ytre vest	53,6					
Ytre øst	27,0					
Oslo	39,5					

3.4 Barnehagebruk

Diskusjonene omkring kontantstøtten har avdekket at uenigheten er betydelig når det gjelder hvorvidt barnehage er et gode eller ei, i hvert fall for de minste barna. Like fullt er barnehage et kommunalt tilbud som brukes aktivt for barn med spesielle behov. Begrunnelsen for å prioritere visse grupper av barn ved opptak til kommunale barnehager er dels at barnehagetilbudet skal avlaste foreldre med spesielt krevende omsorgsoppgaver, slik som enslige forsørgere, dels å tilby faglig kompetanse og ekstra ressurser til barn med spesielle behov (funksjonshemmede), og dels å sikre barn med svake foreldreressurser et pedagogisk opplegg og stimuli (barnevernssaker. Studier viser dessuten at barn som har gått i barnehage generelt klarer seg bedre både faglig og sosialt på skolen enn barn som ikke har gått i barnehage. På denne bakgrunn vil vi her omtale barnehagebruk som et gode for barna.

Som vi så i kapittel 2 er barnehagedekningen lavest i indre øst, og høyest i ytre vest. Den lave barnehagebruken i indre øst har blant annet sammenheng med den lavere barnehagebruken i en del etniske minoriteter, blant annet i den pakistanske gruppen som er den desidert største av minoritetene. I 1997 gikk 27 prosent av pakistanske barn og 46 prosent av somaliske barn i Oslo enten i kommunal barnehage eller i Urtehagen (muslimsk barnehage) (Djuve og Pettersen 1998a). I en undersøkelse av innvandrereforeldres bruk av og innstilling til norske barnehager framkommer det at pakistanske, somaliske og tyrkiske foreldre generelt er skeptiske til bruk av barnehage for de minste barna (spesielt ett- og toåringene). Ønsket om barnehageplass for de største barna er imidlertid sterkt (Djuve og Pettersen 1998b). Høye priser, lite fleksibelt tilbud og mangelfull informasjon hindrer imidlertid mange innvandrereforeldre i å sende også de større barna i barnehage. Frafaller i undersøkelsen var dessverre så stort at datamaterialet er lite egnet til å anslå den totale barnehagebruken til innvandrerbarna.

3.5 Barnevernet

Barnevernstiltak er en av de mest direkte indikatorene på svake foreldreressurser som er tilgjengelig via registerdata. Det er imidlertid under tre prosent av barna i Oslo som er under tiltak i barnevernet. Det er dermed svært betenkelig å slutte fra andel barn under tiltak til oppvekstvilkår i bydelene generelt. Barnevernsstatistikk blir også kritisert for å gjenspeile barnevernets ressurser og arbeidsmetoder: Dersom barnevernet for eksempel har sterke forventninger om at enkelte foreldregrupper er dårligere oppdragere enn andre, vil de følge spesielt godt med på disse gruppene. Sannsynligheten for at omsorgssvikt oppdages er dermed høyere for disse gruppene enn i andre grupper, selv om omsorgssvikt ikke nødvendigvis forekommer hyppigere. Med disse forbeholdene vil vi likevel nedenfor omtale bydelsvariasjoner i barnevernssaker.

Tabell 3.18 Barn under tiltak i barnevernet, 1998

	Barn undertiltak	Barn totalt	Prosent av barna som er under tiltak
Bygdøy-Frogner	55	2428	2,3
Uranianborg-Majorstua	44	2126	2,1
St.Hanshaugen-Ullevål	112	3595	3,1
Sagene-Torshov	199	3302	6,0
Grünerløkka-Sofienberg	178	3986	4,5
Gamle Oslo	260	4986	5,2
Ekeberg-Bekkelaget	52	3588	1,4
Nordstrand	26	3727	0,7
SøndreNordstrand	252	10065	2,5
Lambertseter	50	1677	3,0
Bøler	39	2671	1,5
Manglerud	72	2337	3,1
Østensjø	61	2914	2,1
Helsfyr-Sinsen	135	3040	4,4
Hellerud	86	3070	2,8
Furuset	203	7217	2,8
Stovner	195	4640	4,2
Romsås	79	1752	4,5
Grorud	86	3487	2,5
Bjerke	109	4340	2,5
Grefsen-Kjelsås	57	3741	1,5
Sogn	39	3537	1,1
Vinderen	55	4842	1,1
Røa	39	4742	0,8
Ullern	29	5508	0,5
	2512	97318	2,6

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

Andelen varierer fra 0,5 prosent av barn under 18 i Ullern bydel, til seks prosent i Sagene-Torshov. Den høye andelen på Torshov kan ha sammenheng med et stort antall kommunale utleieboliger i bydelen. De tre bydelene i indre øst ligger på topp i andel barn under tiltak, men også Romsås, Stovner og Helsefyr-Sinsen ligger klart høyere enn resten av byen. En undersøkelse av alkoholrelaterte dødsfall viser at andelen barn som mistet en av sine foreldre i slike dødsfall var langt høyere i Oslo indre øst enn i resten av landet i perioden 1980–1990 (Clausen og Kristofersen 1994). Barstad (1997) nevner mer utbredte alkoholproblemer blant foreldrene som en av forklaringene på det høye antallet barnevernssaker i indre øst.

Tabell 3.19 Barn under tiltak i barnevernet, 1998

	Barn under tiltak	Barn under 18 år	Andel av barn under 18 år som er under tiltak fra barnevernet
Indre vest	211	8149	2,6
Indre øst	637	12274	5,2
Ytre vest	406	34025	1,2
Ytre øst	1258	42870	2,9
Hele byen	2512	97318	2,6

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

3.6 Sammenfatning: Foreldreressurser i indre Oslo

Når det gjelder foreldreressurser går de geografiske skillelinjene av størst betydning mellom østlige og vestlige bydeler, i mindre grad mellom sentrum og periferi. Både når det gjelder økonomi, andel med enslig forsørger, andel med ikkevestlig bakgrunn, andel med lavt utdannede foreldre, barnehagebruk og barn under tiltak fra barnevernet er det indre øst som kommer dårligst ut, fulgt av ytre øst. Ytre vest framstår (også her) som den store levekårsvinneren.

4 Ungdomstid i øst og vest

I dette kapitlet vil vi se spesielt på tilgjengelig informasjon om levekår for unge i Oslo. Mye av det som er omtalt i de to foregående kapitlene om foreldreressurser og nærmiljø vil være viktige også for ungdom, men etter hvert som ungdommene vokser til og løsriver seg fra foreldrene trer de inn på nye arenaer som skal utprøves og beherskes. Kamerater og sosialt liv utenfor hjemmet overtar noe av betydningen samvær med foreldrene tidligere hadde. Av særlig betydning er karrieren gjennom skolesystemet og ut i arbeidslivet. Dessuten er dette tiden da mange introduseres for alkohol og andre rusmidler, og da ulike autoriteter skal utfordres. Fortolkningen av rusbruk og opprør mot autoriteter er imidlertid ikke enkel. En viss utprøving av grenser kan være sunt og en naturlig del av utviklingen fra barn til voksen. Omfattende rusbruk og kriminalitet er likevel åpenbart uheldig. Diskusjonen om hvorvidt kriminalitet blant ungdom best kan forstås som en del av den «normale» ungdomskulturen eller som kjennetegn ved marginaliserte grupper med særlige belastningskjennetegn gikk høyt i norsk kriminologi for noen år siden. Svært kort kan forskning på feltet fra sekstitallet og fram til nå oppsummeres med at det er svært vanlig blant norske ungdommer en eller annen gang å ha begått lovbrudd (Andenæs m.fl. 1960, Christie m.fl. 1965, Stangeland og Hauge 1974, Bakken 1998), men at lovovertrедelser av en viss alvorlighetsgrad i svært ung alder er et varsko om risiko for å etablere en mer eller mindre permanent livsstil på kant med lovverket (Pape 1997).

Vi vil i dette kapitlet omtale tilgjengelige data om Oslo-ungdommers familieressurser, utdanningskarriere, rusbruk og såkalt problemadferd. Samvær med venner omtales ikke, fordi vi ikke har tilgang på data om dette etter byområde. Slike data finnes imidlertid i Ungdomsundersøkelsen i Oslo, men disse dataene er etter det vi har kunnet bringe på det rene ikke publisert spesifisert etter bydelsgruppe.

4.1 Familieressurser

Gjennom Ungdomsundersøkelsen i Oslo ble det i 1996 innhentet et omfattende datamateriale om Oslo-ungdom, deres sosiale bakgrunn, familiesituasjon, skoleprestasjoner, forhold til rusmidler og generell problemadferd. Vi vil her kort gjengi noen av de sentrale funnene fra undersøkelsen.

Blant norske ungdommer (8.-9.klasse og første klasse på videregående) er det en klart høyere andel av de som bor i de indre bydeler enn i ytre by som bor sammen med bare den ene av foreldrene. Likevel er det særlig indre øst som skiller seg ut, der 36 prosent av ungdommene bor sammen med bare én av foreldrene. I indre vest er andelen 24 prosent, som er omtrent det samme som i ytre øst (23 prosent). I ytre vest er det bare 13 prosent av ungdommene som bor sammen med bare én av foreldrene. En del ungdommer veksler

dessuten mellom å bo sammen med mor og far, og noen bor sammen med én av foreldrene og dennes nye samboer, samt andre løsninger. Forskjellen i familiesammensetning mellom sentrum og periferi trer best fram når vi ser på andelen som bor sammen med begge sine foreldre: Dette gjelder 73 prosent av ungdommene i ytre vest og 60 prosent av ungdommene i ytre øst mens det bare gjelder 54 prosent av ungdommene i indre vest og 37 prosent av ungdommene i indre øst. Blant innvandrerungdom finner vi ikke tilsvarende geografiske forskjeller i familiesammensetning. (Bakken 1998.)

Også når det gjelder sosial bakgrunn gjenfinner vi det samme mønster av bydelvise variasjoner som for barn under 18. I indre vest og ytre vest har henholdsvis 10 og 14 prosent av ungdommene en far som har en høyere administrativ stilling. Dette gjelder bare to prosent av ungdommene i indre øst, og fem prosent av ungdommene i ytre øst. En av tre i de østlige bydelene oppgir fars yrke til å være arbeider, mens dette bare gjelder en av ti i de vestlige bydelene. I indre øst er det dessuten 28 prosent som ikke har besvart spørsmålet om fars yrke. På spørsmål om fars tilknytning til arbeidslivet er det bare 54 prosent av ungdommene i indre øst som oppgir heltidsarbeid, mens dette gjelder ni av ti i ytre vest og åtte av ti i indre vest og ytre øst (Bakken 1998).

4.2 Utdanning og fritid

I dagens utdanningsrettede samfunn må det betraktes som en betydelig levekårsulempe når unge mennesker ikke tar utdanning utover ungdomsskolen. Av 16–19-åringene bosatt i Oslo 1.1.1998 var det 13 prosent som ikke var i videregående utdanning 1.10.1997. Igjen skiller indre øst seg ut, med en av fire ungdommer utenfor utdanningssystemet (tabell 4.2). Indre vest og ytre øst ligger omtrent på bygjennomsnittet, men ytre vest har en svært lav andel ungdommer som ikke er under utdanning. Den høye andelen drop-outs i indre øst har blant annet sammenheng med den høye andelen ungdommer med ikkevestlig minoritetsbakgrunn i disse bydelene. I en evaluering av reform 94 framkommer det at halvparten av de pakistanske guttene i videregående skole i Oslo stryker i ett eller flere fag i første klasse på videregående (Lødding 1996).

Ungdomsskolekarakterene til ungdommene fra de østlige bydelene er også svakere enn i de vestlige bydelene: Selv etter den silingen som har skjedd ved at færre på østkanten går videre til videregående utdanning (vi forutsetter er at de som faller fra i gjennomsnitt har dårligere karakterer enn de som går videre), rapporterer elever fra østkanten som går i videregående skole svakere ungdomsskolekarakterer enn elever fra vestkanten (tabell 4.3). Prestasjonsforskjellene mellom ungdom fra østkant og vestkant er kjent også fra tidligere studier (Bergwitz 1994). Sammenhengene mellom skoleprestasjoner og økonomisk, kulturell og sosial kapital er også veldokumenterte i sosiologisk litteratur.

Den utfordringen det er for den videregående skolen å tilpasse tilbudet til ulike elevgrupper må forutsettes å ha økt som følge av reform 94. En evaluering av Oppfølgings-tjenesten for Reform 94 antyder at mange elever som får hjelp av oppfølgingstjenesten opplever at skolen er lite tilpasset deres behov (Egge 1998a).

Hvor alvorlige konsekvensene av manglende videregående utdanning blir, avhenger av hvilke alternativer som er tilgjengelige. Arbeidsmarkedet for ungdom uten utdanning utover ungdomsskolen er begrenset. I en (landsdekkende) evaluering av ungdomsgarantien framkommer det dessuten at arbeidsmarkedstiltak ikke hadde effekt på jobbsuksess for denne målgruppen. Dette forklares blant annet med at de ansatte på arbeidskontorene mente at det beste for målgruppen var at de fortsatte i eller begynte på utdanning (Egge 1998b).

En indikator på barn og unges fritidsaktiviteter er om de deltar i ulike former for organisasjoner, slik som idrettslag, speideren, politiske eller religiøse organisasjoner. Organisasjonsdeltakelsen er noe lavere i indre by enn i de ytre bydelene, jf. tabell 4.4. Organisasjonsdeltakelsen er spesielt lav blant ungdom med ikkevestlig minoritetsbakgrunn.

Tabell 4.1 Prosent av 16–19 åringer bosatt i bydelene 1.1.1998 i videregående utdanning 1.10 1997

	Ikke i utdanning	N
Bygdøy-Frogner	17,7	351
Uranianborg-Majorstua	12,3	300
St.Hanshaugen-Ullevål	12,4	379
Sagene-Torshov	21,2	358
Grünerløkka-Sofienberg	27,3	436
Gamle Oslo	27,4	529
Ekeberg-Bekkelaget	7,8	476
Nordstrand	6,1	511
SøndreNordstrand	14,6	1275
Lambertseter	11,1	189
Bøler	10,3	271
Manglerud	5,4	278
Østensjø	8,3	350
Helsfyr-Sinsen	16,0	338
Hellerud	8,4	392
Furuset	14,4	1180
Stovner	13,5	645
Romsås	19,0	226
Grorud	12,0	391
Bjerke	8,8	477
Grefsen-Kjelsås	4,7	468
Sogn	7,8	422
Vinderen	10,0	722
Røa	8,1	664
Ullern	9,8	752
Oslo	12,6	12452

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

4.2 Prosent av 16–19 åringer bosatt i bydelene 1.1.1998 i videregående utdanning 1.10 1997

	Videregående	Lærling	AMO	Universitets/høyskole	Ikke under utdanning	Sum
Indre vest	83,3	1,8	0,0	0,7	14,2	100,0
Indre øst	71,2	2,9	0,0	0,2	25,7	100,0
Ytre vest	89,3	2,1	0,0	0,5	8,1	100,0
Ytre øst	83,2	3,8	0,0	0,1	12,9	100,0
Oslo	84,1	3,0	0,0	0,3	12,6	100,0

Kilde: Oslo-statistikken, Notat 2/1999.

4.3 Elever i videregående skoles gjennomsnittlige standpunktkarakterer fra ungdomsskolen, etter bydelsgruppe

		Norsk	Matematikk	Engelsk	Samfunnsfag	Naturfag	Karakterpoeng fra ungdomsskolen
Indre vest	Gj.snitt	3,75	3,56	3,70	3,96	3,87	42,14
	N	139	140	141	140	138	124
	St.avvik	0,65	0,83	0,69	0,59	0,66	4,45
Indre øst	Gj.snitt	3,51	3,17	3,48	3,82	3,50	41,55
	N	95	95	95	94	92	51
	St.avvik	0,67	0,79	0,73	0,73	0,75	3,84
Ytre vest	Gj.snitt	3,71	3,63	3,71	3,95	3,79	42,33
	N	746	745	743	742	744	626
	St.avvik	0,63	0,71	0,66	0,61	0,63	4,56
Ytre øst	Gj.snitt	3,56	3,35	3,48	3,81	3,70	41,31
	N	501	506	504	499	504	279
	St.avvik	0,62	0,74	0,68	0,64	0,68	4,83
Ikke bydelskode	Gj.snitt	3,45	3,25	3,46	3,74	3,63	40,93
	N	304	302	303	302	305	197
	St.avvik	0,65	0,76	0,78	0,64	0,66	4,14
Total	Gj.snitt	3,62	3,46	3,59	3,87	3,73	41,84
	N	1785	1788	1786	1777	1783	1277
	St.avvik	0,64	0,76	0,70	0,63	0,66	4,55

Kilde: Skolevalgundersøkelsen, Fafo

Tabell 4.4 Organisasjonsdeltakelse blant Oslo-ungdom etter bosted, etnisk bakgrunn og kjønn.* Prosent. (N=9617)

Bosted:	%	Etnisk bakgrunn	%	Kjønn	%
Indre vest	66	Norsk etnisk bakgrunn	75	Jenter	68
Ytre vest	75	Vestlig innvandrerungdom*	73	Gutter	77
Indre øst	65	Ikkevestlig innvandrerungdom**	59		
Ytre øst	73				

* Organisasjonsdeltakelse er definert som oppgitt deltakelse minst en av 17 ulike typer organisasjoner, samt en åpen kategori hvor andre typer organisasjoner kunne registreres. (Bakken 1998: 233).

Utvalget er ungdommer i de to siste klassetrinn i grunnskolen (8 og 9 klasse) og fra første klassetrinn på videregående skole (grunnkurs).

*Begge foreldrene født utenfor Norge og far født i et vesteuropeisk land, Australia eller Nord-Amerika.

** Begge foreldrene født utenfor Norge og far født i Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Øst-Europa eller Sør-Amerika.

(Kilde: Bakken 1998, figur 10-10, s. 234)

4.3 Problemadferd

Osloungdoms problemadferd er grundig behandlet i NOVA-rapporten «Ungdomstid i storbyen» (Bakken 1998). På grunnlag av selvrapportert problemadferd har Bakken inndelt ungdommene i «gjengangerne», som er en særlig belastet gruppe og har overskredet tre eller flere definerte grenseverdier¹ for kriminelle handlinger, «de erfarne» som har overskredet en eller to terskelverdier, «flertallet», som er de som har deltatt i en eller annen form for problemadferd men ikke overskredet noen av grenseverdiene, og til slutt de «lovlydige», som ikke har vært med på noen av de 14 overtredelsene som ble kartlagt. Totalt sett tilhører 4,5 prosent av ungdommene i undersøkelsen gjengangerne, 13,9 de erfarne, 54,3 flertallet og 27,4 de lovlydige.

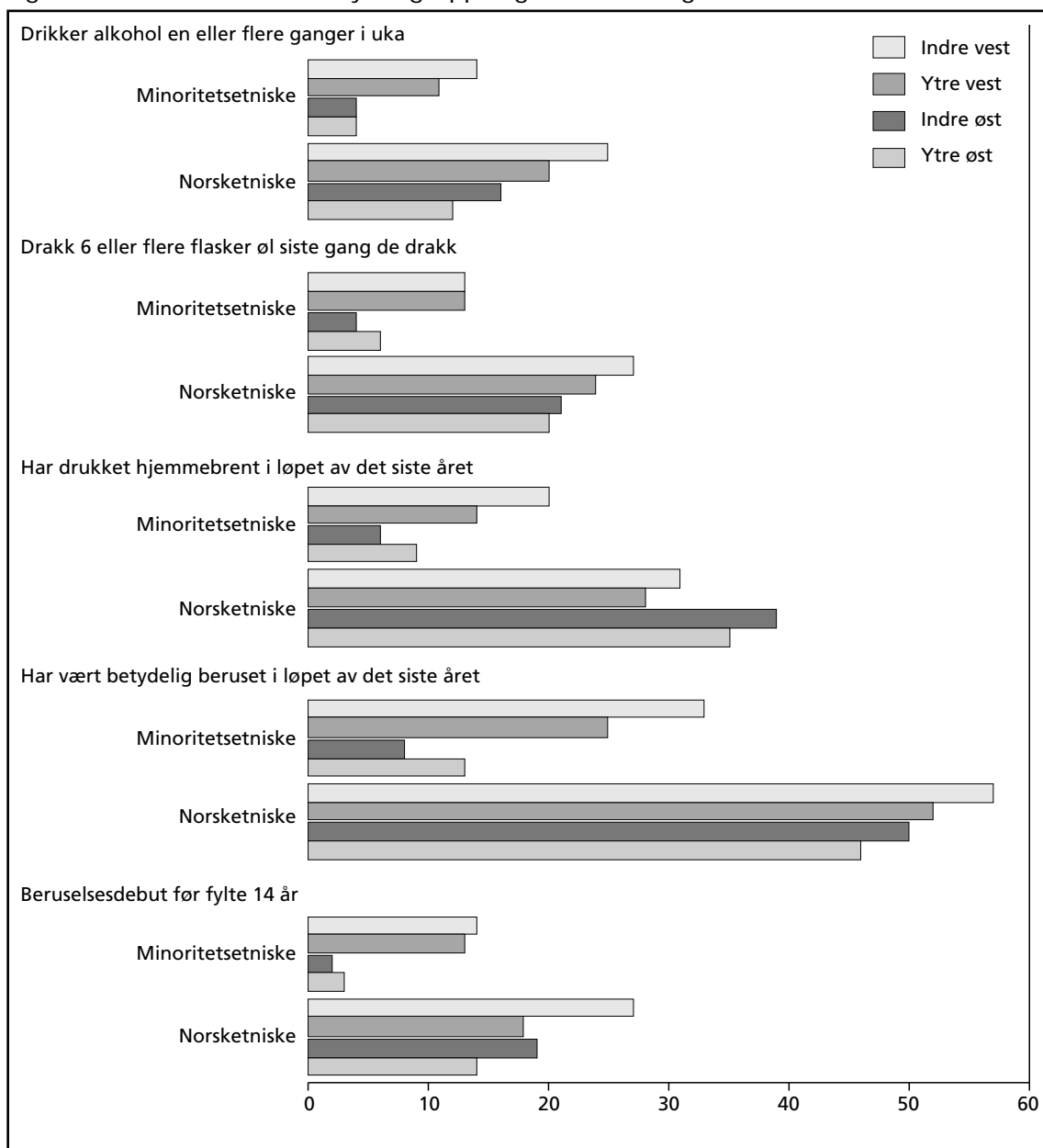
Variasjonene mellom de ulike byområdene er små blant gjengangerne: De varierer fra 4,3 prosent i ytre vest til fem prosent i indre øst. Derimot er det en viss forskjell på øst og vest i de øvrige kategoriene: de vestlige bydelene er overrepresentert både i flertallet og blant de erfarne, men de østlige bydelene er overrepresentert blant de lovlydige. Spesielt gjelder det indre øst, der hele 40 prosent av ungdommene tilhører de lovlydige. Når det kontrolleres for etnisk bakgrunn og kjønn framgår det at innvandrerjenter er den desidert mest lovlydige gruppa. Blant guttene trer det nå fram et interessant geografisk skille: Blant gutter med norsk etnisk bakgrunn er det en overhyppighet av gjengangere i indre øst. Derimot er det de vestlige bydelene som har flest erfarne. Innvandrer guttene i indre øst framstår som svært lovlydige, både sammenlignet med innvandrer gutter i andre bydeler, og norske

¹ Grenseverdiene følger Wichstrøms (1994) inndeling, der det skjønsmessig er satt en terskelverdi på 50 ganger for de mest bagatellmessige forholdene, slik som trikkesniking, ti ganger eller mer for middels alvorlige forhold som f.eks butiktyveri eller hærverk, og to ganger mer for de mer alvorlige forholdene som slåssing med våpen eller større tyverier.

ungdommer i alle bydeler. Bare innvandrergjenter i de østlige bydelene har en høyere andel lovlydige enn innvandreguttene i indre øst. Innvandregutter på vestkanten har imidlertid de høyeste andelen gjengangere av alle.

Alkoholbruk blant ungdom ser ut til å være vanligere på vestkanten enn på østkanten. Dette gjelder både hvor ofte det drikkes, og hvor mye det drikkes, jf fig 4.1. Bare når det gjelder konsum av hjemmebrent ligger østkantungdommene foran vestkantungdommene i konsum. Minoritetsetniske drikker mindre enn norsksetniske, men også her finner vi det samme geografiske mønsteret. For de minoritetsetniske kan dette ha sammenheng med hvilke grupper som er bosatt på henholdsvis vestkanten og østkanten, og disse gruppenes ulike forhold til alkohol. Til tross for et klart høyere alkoholkonsum på vestkanten

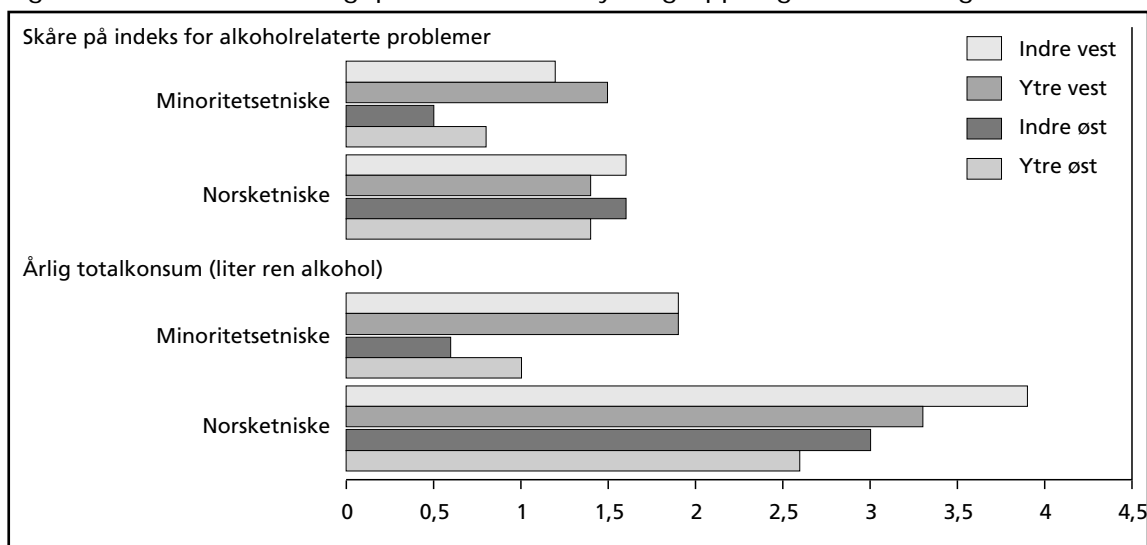
Figur 4.1 Alkoholvaner etter bydelsgruppe og etnisk tilhørighet

er de geografiske forskjellene i alkoholrelaterte problemer svært små. Indeksen for alkoholrelaterte problemer er konstruert utfra spørsmålet om hvorvidt respondenten i forbindelse med alkoholkonsum flere ganger i løpet av det siste året har opplevd nedstemthet, blitt involvert i slåsskamp, oppført seg dårlig, hatt black-out-episoder, skulket skolen eller fått formaninger av venner/naboer om å begrense drikkingen. Også forbruk av cannabis og tobakk følger langt på vei det samme geografiske mønsteret som alkoholbruken.

Figur 4.2 Alkoholkonsum og -problemer etter bydelsgruppe og etnisk tilhørighet

4.4 Oppsummering: Ungdoms levekår

Også blant ungdommene finner vi både en sentrum-periferi-akse og en øst-vest-akse når det gjelder familietype: Andelen ungdommer som bor sammen med bare en av foreldrene er høyere i de indre bydelene enn i ytre by, men er også høyere i indre øst enn i indre vest og høyere i ytre øst enn i ytre vest.

På utdanningssiden er det særlig indre øst som skiller seg ut med en betydelig lavere andel av 16–19 åringene i videregående utdanning.

Det geografiske mønsteret er ganske brokete når det gjelder rusbruk og problemadferd. Selv om det er en svak overrepresentasjon av de mest belastede ungdommene i indre øst, er vestkantungdom godt representert i gruppen av «erfarne» lovbrytere. Innvandrerjenter skiller seg ut som spesielt lovlydige, mens vi blant innvandrer gutter på vestkanten finner den høyeste andelen som tilhører den mest belastede gruppa.

Rusbruk er generelt mer utbredt blant ungdom på vestkanten enn på østkanten, mens alkoholrelaterte problemer ser ut til å være ganske jevnt geografisk fordelt.

5 Levekår for barn og unge i Oslo og resten av landet

Levekårssituasjonen for barn og unge i Oslo følger i stor grad de samme geografiske dimensjonene som for den voksne befolkningen. For det første finner vi en øst-vest-akse for utdanningsnivå og materielle levekår. Inntekts- og utdanningsnivå er gjennomgående høyere på vestkanten, også for foreldre. Ungdommer fra vestkanten har også større suksess i utdanningssystemet enn ungdommer fra østkanten. For det andre finner vi en sentrum-periferi-akse. Barn i indre by har et mer ustabil nær miljø gjennom stor flytteaktivitet, lavere bostandard og flere miljøplager. Barn er også spesielt sårbare for miljøproblemer, blant annet fordi de tar inn mer av de forurensede stoffene fra biltrafikk enn det voksne gjør (TØI 1991 i Barstad 1997). Barn i de indre bydelene har riktignok bedre dekning av helsearbeidere, men det kan være grunn til å anta at dette er en kompensasjon for større behov. For det tredje finner vi også for barn en spesiell opphopning av levekårsproblemer i indre by øst. Andelen barn med enslige forsørgere, andelen fremmedspråklige barn i grunnskolen, andelen barn som er under tiltak fra barnevernet og andelen foreldre som har lav utdanning og inntekt er høyere her enn noe annet sted i byen.

5.1 Oslo og resten av landet

Sammenligninger av Oslo med resten av landet kompliseres av det faktum at Oslo er en svært sammensatt by når det gjelder levekår. I Oslo bor noen av de rikeste befolkningsgruppene i landet, men byen har også en relativt større andel av lavinnteksgruppene enn folkemengden skulle tilsi (Barstad 1997). Det samme gjelder utdanningsnivå: Selv om Oslos befolkning totalt sett er høyt utdannet, finnes det bydeler der andelen med utdanning på universitets- og høyskolenivå ligger på landets laveste nivå.

Det er svært begrensede data tilgjengelige som kan gi utgangspunkt for gode sammenlikninger av levekår for barn og unge i Oslo og resten av landet. En av de få tilgjengelige landsdekkende datakildene er statistikk over meldinger, undersøkelser og tiltak i barnevernstjenesten. For 1994 viste denne statistikken at antallet barnevernssaker i indre øst var dobbelt så høyt som landsgjennomsnittet. Oslo har også flere barnevernstilfeller enn de øvrige storbyene (Barstad 1997).

Utfordringene knyttet til å ha en svært høy andel fremmedspråklige elever i barneskolen er spesielle for Oslo, særlig gjelder dette skoler i indre øst og enkelte skoler i ytre øst.

Når det gjelder ungdoms problemadferd gir Anders Bakkens rapport fra 1998 et noe annet bilde av forskjellene mellom Oslo og resten av landet enn det som tidligere er framkommet. Mens Wichstrøm (1994) fant høyere skåre blant Osloungdom langs alle dimensjoner av problemadferd, fant Bakken at Oslo-ungdom ikke skiller seg tydelig ut i negativ

retning. Sammenligningen er gjort med Trondheim, Stavanger, Bodø, Skien, Asker og Bærum, Nesodden, Våler, Fusa og Randaberg, samt med data fra Ung i Norge-undersøkelsen fra 1992. Bare når det gjelder trikkesniking skiller Oslo seg klart ut fra de øvrige kommunene. Når det gjelder de mer alvorlige kriminelle handlingene skiller Oslo seg også ut fra de mindre landkommunene. De geografiske variasjonene er imidlertid ikke spesielt store (andelen som har vært i slåsskamp med kniv varierer mellom 3 og 5 prosent). Når det gjelder skoleopposisjon og skoleskulking ligger Oslo lavere enn de fleste av de andre kommunene det er sammenlignet med. Bakken antyder at den generelle nedgangen i omfanget av ungdomsproblemer i Oslo kan være en forklaring på avviket fra tidligere undersøkelser.

Også når det gjelder narkotikabruk finner Bakken mindre forskjeller mellom Oslo og resten av landet enn det som er framkommet i tidligere undersøkelser. Riktignok er omfanget av hasjrøyking større i Oslo enn i mange andre steder i landet, men ligger på omtrent samme nivå som i randkommunene til byen. Bydelsvariasjonene i Oslo tilsier at de vestlige bydelene ligger godt over landsgjennomsnittet i rusbruk.

Når det gjelder frafall i videregående skole kan tall fra oppfølgingstjenesten for Reform 94 gi en indikasjon på variasjoner mellom Oslo og resten av landet. Andelen av de såkalte rettslevene (ungdom i alderen 16–20 år som har fullført ungdomsskolen) som hadde behov for oppfølging var i skoleåret 1997/98 6,8 prosent på landsbasis. I Oslo var den på 8,9 prosent, med andre ord ikke noe stort avvik fra landsgjennomsnittet. Både Buskerud og Troms hadde høyere andel med behov for oppfølging enn Oslo (henholdsvis 9,3 og 9,5 prosent) (Grøgaard m.fl. 1999). De interne variasjonene i Oslo tilsier likevel at de østlige bydelene og spesielt indre øst har en betydelig høyere andel 16–19 åringer enn resten av landet som ikke er i videregående utdanning.

Sammenfatningsvis kan vi si at tilgjengelige data tilsier at *levetidsbelastningene for barn og unge i Oslo indre øst er av de alvorligste i landet*. Når det gjelder indre vest er situasjonen mer sammensatt, men også her er miljøbelastningene betydelige. Sammenligninger av hele Oslo med resten av landet er lite hensiktsmessige, siden de store geografiske ulikhetene i Oslo forsvinner når Oslo betraktes som en helhet.

I dette notatet har vi vært svært ensidig opptatt av levetidsproblemer. Avslutningsvis vil vi peke på at det også er en rekke levetidsgoder knyttet til å bo i Oslo. Den siste tids utvikling i boligprisene i sentrale østlige bydeler indikerer at mange setter pris på å bo sentralt, med den tilgjengelighet til kulturtilbud, butikker, parker og sosiale muligheter dette innebærer. Utflyttingen av barnefamilier fra de indre bydelene behøver ikke nødvendigvis å bety at disse familiene ikke trives, men kan blant annet forklares med trekk ved boligmassen (mangel på store leiligheter). I en undersøkelse av småbarnsfamiliers livskvalitet i Gamlebyen framgår det at mange av familiene legger vekt på områdeegenskaper som arkitektur, sentralitet, grøntarealer og sosialt miljø. Blant annet ytret en del familier som tidligere hadde bodd på vestkanten at de ikke ønsket å flytte tilbake dit fordi de oppfattet miljøet som «... materialistisk, overfladisk og preget av statusjag, misunnelse og konkurranse» (Rystad 1995:99).

6 Hva så?

Vi finner altså en rekke geografiske forskjeller i levekår for barn og unge i Oslo. Noen av disse er alvorlige, andre er til å leve med. Hvor store og hva slags levekårsforskjeller mellom barn Oslo kommune og samfunnet for øvrig skal tåle, er et etisk og politisk spørsmål, og kan vanskelig gis et vitenskapelig fasitsvar. Med basis i tilgjengelig kunnskap om hva slags levekårsproblemer som kan få varige og alvorlige konsekvenser for barn og ungdoms helse-situasjon og livskarriere, vil vi likevel avslutningsvis la oss friste til å peke på enkelte områder som etter vårt syn gir grunn til bekymring.

For det første gir inntekts- og sosialhjelpsdata for Oslo et bilde av en by der et betydelig antall barn generelt, og barn med etnisk minoritetsbakgrunn spesielt, vokser opp med svært begrensede økonomiske ressurser. Samtidig mangler (så vidt oss bekjent) Oslo kommune statistisk verktøy for å overvåke fattigdomsutviklingen blant barn. Slike data er enkle å produsere på grunnlag av SSBs registre.

For det andre gir den tidligere refererte undersøkelsen av alkoholrelaterte dødsfall grunn til ettertanke. I følge undersøkelsen kan det være over 2000 barn av storkonsumenter av alkohol i det sentrale Oslo (Clausen og Kristofersen 1994).

For det tredje er den store andelen av ungdommer som faller ut av videregående utdanning foruroligende. Frafall er alvorlig både fordi det er et symptom på at foreldre, skole og øvrig støtteapparat ikke har evnet å legge til rette for (videre) skolegang, og fordi det er svært få alternative veier inn i arbeidslivet. Konsekvensene av avbrutt skolegang kan dermed bli varig utestengning fra arbeidslivet.

Alle disse bekymringsmomentene peker mot indre øst. Der finner vi den høyeste andelen barn tilhørende husholdninger som mottar sosialhjelp, flest alkoholrelaterte dødsfall og den desidert høyeste andelen ungdom som ikke er i videregående utdanning. Likevel er det kanskje ikke geografien som er det avgjørende: Det er antagelig like ille å være fattig på vestkanten.

Litteratur

- Andenæs, Johs., Knut Sveri og Ragnar Hauge (1960) «Kriminalhyppigheten hos ustraffede». *Nordisk tidsskrift for kriminalvitenskap*, 48, 97-112.
- Bakken, Anders (1998) *Ungdomstid i storbyen*. Nova-rapport 7/98.
- Barstad, Anders (1997) *Store byer, liten velferd? Om segregasjon og ulikhet i norske storbyer*. Sosiale og økonomiske studier, SSB.
- Bergwitz, Øyvind (1994): *Utdanning eller arbeid. Hovedaktiviteter for 16-19 åringene i Oslo øst og vest*. Rapport 2/94. Oslo: UNGforsk.
- Clausen, Sten-Erik og Lars B. Kristofersen (1994) Alkoholrelaterte dødsfall 1980–90, hvor mange barn er berørt?. *Tidsskrift for den norske legeförening* 114/6.
- Christie, Nils, Johs. Andenæs og Sigurd Skirbekk (1965) «A Study of Selfreported Crime». I Christie, Nils (red.): *Scandinavian Studies in Criminology 1*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Djuve, Anne Britt og Hanne Cecilie Pettersen (1998a) *Nasjonale målsetninger og lokal virkelighet. Barnehagebruk blant etniske minoriteter*. Fafo-notat 1998:5.
- Djuve, Anne Britt og Hanne Cecilie Pettersen (1998a) *Må de være ute om vinteren? Oppfatninger om barnehager i fem etniske grupper i Oslo*. Fafo-rapport 262.
- EGGE, Marit (1998a) *Hadde det ikke vært for oppfølgingstjenesten ...* Fafo-rapport 241
- EGGE, Marit (1998b) *Ungdomsgarantien*. Fafo-rapport 259.
- GRØGAARD m.fl (1999) *Følge opp – eller forfølge? Evaluering av oppfølgingstjenesten i Reform 94* Fafo-rapport 263.
- Hagen, Kåre, Anne Britt Djuve og Pernille Vogt (1994) *Oslo – den delte byen?* Fafo-rapport 161.
- Lødding, Berit (1995) *Tospråklige elever i Oslo og Hordaland gjennom første år etter innføringen av Reform 94*. Evaluering av Reform 94: Underveisrapport høsten 1995. U-notat 19/95. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Pape, Hilde (1997) *Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovovertredere*. 2. utgave. Oslo: Politihøgskolens forsknings- og utredningsavdeling/NOVA
- Rystad, Berit Karin (1995) *Livskvalitet i Gamlebyen*. Hovedfagsoppgave i geografi. Institutt for geografi, Universitetet i Bergen.

Stangeland, Per og Ragnar Hauge (1974) *Nyanser i grått. En undersøkelse av kriminalitet blant norsk ungdom*. Oslo: Universitetsforlaget

Wichstrøm, Lars (1994) *Mental helse blant ungdom i Norge – Oslo som særtilfelle?* Ungforsk Rapport 3/94.

Levekår for barn og unge i indre by, Oslo

Forskningsstiftelsen Fafo
Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
<http://www.fafo.no>

Fafo-notat 1999:17
Bestillingsnummer 629